

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту

Допущено до захисту
Завідувачка кафедри
д.е.н. професор Лоханова Н.О.

(підпис)
«___» _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
(шифр та найменування спеціальності)
за освітньою програмою: «Облік, аудит і податковий консалтинг»
(назва освітньої програми)

**«СКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ТА ВИЯВЛЕННЯ ПОМИЛОК В
КОНТЕКСТІ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ
(на прикладі ТОВ «Одеська торгова компанія»)»**

Виконавець:

студентка ФМОІТ

Склярова Злата Олександрівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Бойко Ольга Станіславівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

АНОТАЦІЯ

Склярова З.О. «Складання фінансової звітності та виявлення помилок в контексті обліку та аудиту (на прикладі ТОВ «Одеська торгова компанія»)»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності
«071 «Облік і оподаткування» за освітньою програмою «Облік, аудит і податковий консалтинг» –
(шифр та назва спеціальності) (назва освітньої програми)

Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2024.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти обліку та аудиту виявлення помилок та шахрайства у фінансовій звітності на прикладі ТОВ «Одеська торгова компанія».

Проаналізовано економічну сутність помилок у фінансовій звітності, наведено класифікацію за різними ознаками, визначено сутність креативного обліку та шахрайства, наведено характеристику ТОВ «ОТК», визначено методику виправлення помилок у фінансовій звітності, проведено економічний аналіз фінансової звітності ТОВ «ОТК», визначено аудиторські процедури оцінки шахрайства та досліджено фінансову звітність ТОВ «ОТК» на наявність потенційного шахрайства за допомогою моделі Беніша.

Запропоновано виправити помилки, які містить фінансова звітність компанії, запровадити службу внутрішнього контролю.

Ключові слова: фінансова звітність, помилки, шахрайство, модель Беніша облік, аудит.

ANNOTATION

Sklyarova Zlata. «Financial statements preparation and detection of errors in the context of accounting and audit (on the Example of Odesa Trading Company LLC)»

Qualifying work on obtaining a bachelor's degree in the specialty 071 «Accounting and
Taxation» (code and name of the specialty)
for the educational program «Accounting, audit and tax consulting».
(title of the educational program)

Odesa National Economics University. – Odessa, 2024.

The work deals with theoretical aspects of accounting and auditing for detecting errors and fraud in financial statements on the example of Odesa Trading Company LLC.

The author analyzes the economic essence of errors in financial statements, provides a classification by various criteria, defines the essence of creative accounting and fraud, describes OTC LLC, defines the methodology for correcting errors in financial statements, conducts an economic analysis of OTC LLC's financial statements, defines audit procedures for assessing fraud, and examines the financial statements of OTC LLC for potential fraud using the Benish model.

There were to correct the errors contained in the company's financial statements and to introduce an internal control service.

Keywords: financial statements, errors, fraud, Benish model, accounting, control.

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКРИВЛЕНЬ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ	7
1.1. Сутність та класифікація помилок в фінансовій звітності	7
1.2. Креативний облік в системі складання фінансової звітності	13
1.3. Шахрайство з фінансовою звітністю	20
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ПОМИЛОК ТА ШАХРАЙСТВА У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ ТОВ «ОДЕСЬКА ТОРГОВА КОМПАНІЯ»	25
2.1. Загальна економічна характеристика підприємства	25
2.2. Аналіз фінансової звітності ТОВ «Одеська торгова компанія» ..	31
2.3. Методика виправлення помилок у фінансовій звітності	36
РОЗДІЛ 3. АУДИТОРСЬКО-АНАЛІТИЧНІ ПРОЦЕДУРИ ВИЯВЛЕННЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ ШАХРАЙСТВУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ	42
3.1. Внутрішній контроль як запорука зменшення ризиків шахрайства	42
3.2. Аудиторські процедури виявлення шахрайства на підприємстві	45
3.3. Оцінка якості фінансової звітності та виявлення можливого шахрайства з фінансовою звітністю за допомогою моделі Беніша ...	53
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61
Додатки	

ВСТУП

Головним призначенням фінансової звітності є надання правдивої та корисної інформації для прийняття рішень. Отже вона має бути якісною, достовірною і повинна відповідати всім встановленим до неї вимогам. В умовах кризових явищ на підприємствах часто зустрічаються випадки недостовірної фінансової звітності, які спричинені помилками навмисними діями осіб, які відповідають за її формування. Виконуючи завдання підготовки фінансової звітності, керівництво часто мотивоване маніпулювати цією звітністю, отримати вищі ціни на акції, продемонструвати дотримання фінансових угод, відповідати прогнозам компанії та очікуванням інвесторів, а також отримати більш сприятливе фінансування або умови фінансування. Сучасні дослідження фінансової та податкової звітності прямо вказують на зниження якісних характеристик фінансової інформації. Таким чином, нерідко керівництво займається шахрайством. Шахрайство щодо фінансової звітності має місце майже в усіх компаніях світу, включаючи Україну; жоден суб'єкт не застрахований від загрози шахрайства. Проблеми шахрайства є досить актуальними у вітчизняних компаніях вже більше 10 років, а особливо загострилася останні роки. Розкрадання майна, необґрунтовані витрати, витік інформації за межі підприємств та ще низка шахрайських ризиків набирають значних обертів і стають серйозною загрозою для економічної безпеки підприємств. Хоча шахрайство з фінансовою звітністю трапляється рідше, ніж інші види шахрайства, зазвичай найбільше шкодить організаціям.

Наслідки застосування неякісної звітності проявляються на всіх рівнях: підприємства, держави і глобальному масштабі. Зокрема, на мікрорівні використання недостовірних даних інвесторами, банками та іншими кредиторами для аналізу й оцінювання прибутковості об'єкта інвестування, ліквідності активів та платоспроможності підприємства призводить до втрат вкладеного або позикового капіталу. Для керівництва підприємства та його

власників неякісна фінансова звітність спричиняє прорахунки у визначенні цілей діяльності та розробленні завдань щодо їх досягнення.

Розуміння ідентифікаційних ознак викривлень і передумов їх виникнення є запорукою успішного виправлення помилок і запобігання їх появі в майбутньому. Небажання виправляти бухгалтерські помилки призводить до викривлення інформації щодо діяльності підприємства, яка відображається в первинних документах, облікових регістрах, фінансовій та інших видах звітності. В окремих випадках помилки можуть бути настільки суттєвими, що фінансову звітність не можна вважати достовірною, якісною та корисною.

Шахрайство за своєю природою не підлягає науковому спостереженню чи точному вимірюванню. Однією з основних характеристик шахрайства є те, що воно є таємним або прихованим; майже все шахрайство передбачає спробу приховування злочину. Зростання шахрайства вказує на гостру потребу в дослідженнях, спрямованих на визначення ефективних методів виявлення бухгалтерських помилок та потенційного шахрайства. Тому обрана тема дослідження є актуальною.

Питаннями дослідження класифікації викривлень фінансової інформації в звітності та причинами їх виникнення займалися: Х. Андерсен, М. Баришніков, М. Білуха, Ф. Бутинець, М. Кужельний, Б. Нідлз, А. Пшенична, О. Редько, В. Рудницький, А. Шеремет та інші науковці. Проте низка проблемних положень щодо класифікації викривлень та їх суттєвості не є повністю дослідженою.

Для досягнення визначеної мети в роботі поставлені наступні **завдання**:

- Провести аналіз сутності помилок у фінансовій звітності та здійснити їх класифікацію;
- Визначити як впливає креативний облік на фінансову звітність компаній;
- Дослідити шахрайство з фінансовою звітністю;
- Надати загальну економічну характеристику базовому підприємству;

- З'ясувати методику виправлення помилок у фінансовій звітності;
- Провести аналіз показників фінансової звітності ТОВ «Одеська торгова компанія»;
- Визначити аудиторські процедури виявлення шахрайства на підприємстві;
- Розрахувати модель Беніша для оцінки якості фінансової звітності та можливого шахрайства;
- Дослідити роль внутрішнього контролю в зменшенні шахрайських дій з фінансовою звітністю на підприємстві;

Мета дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних основ формування фінансової звітності та методики виявлення і процедур попередження викривлень у фінансовій звітності.

Об'єкт та предмет дослідження. Об'єктом даного дослідження є процес виявлення та попередження помилок у фінансовій звітності підприємства.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів виявлення помилок та внесення змін до фінансової звітності.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою проведеного дослідження виступили загальнонаукові та спеціальні методи дослідження економічних процесів та явищ. У ході написання кваліфікаційної роботи використовувалися наступні методи: абстрактно-логічний (при узагальненнях сутності категорій помилок та шахрайства в фінансовій звітності); методи аналізу, синтезу, групування та порівняння (при дослідженні вже існуючої класифікації помилок та складання на цій основі власної, узагальнюючої класифікації; аналізу динаміки (при характеристиці показників діяльності ТОВ «Одеська торгова компанія»); табличний та графічний методи.

Інформаційна база. Інформаційною базою дослідження слугували наукові праці закордонних і вітчизняних вчених з питань обліку, аудиту та аналізу помилок та шахрайства в фінансовій звітності: монографії, підручники,

навчальні посібники, статті, опубліковані в періодичних виданнях. Були використані законодавчі та нормативні документи з питань відображення виправлення помилок, досліджена фінансова звітність та документи первинного, аналітичного і синтетичного обліку підприємства ТОВ «Одеська торгова компанія».

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

1.1. Сутність та класифікація помилок в фінансовій звітності

Поступова інтеграція України в європейський простір сприяє збільшенню кількості зацікавлених інвесторів та кредиторів, готових вкладати кошти у різні галузі економіки України. Незалежна оцінка фінансової звітності підприємства аудитором є основою для прийняття рішень відносно інвестування та кредитування в європейській практиці. Тому питання оцінки, аналізу та контролю достовірності звітності підприємств для якісного інформування зацікавлених сторін щодо їх фінансового стану та результатів діяльності стає всі більш актуальними.

Неправдиве відображення об'єктів у фінансовій звітності може бути спричинене намаганнями управлінського персоналу приховати доходи або, навпаки, їх завищити, для введення в оману користувачів фінансової звітності через зміну сприйняття ними фінансових результатів та прибутковості підприємства. При чому одні протизаконні дії можуть розглядатися як шахрайство, інші – як помилки.

Помилки - це ненавмисні порушення у відображенні фінансової інформації, які виникають у результаті арифметичної або граматичної помилки у записах облікових даних; випадкового пропуску або неправильного подання відповідних фактів; хибних показань вимірних прикладів; відхилення від правил здійснення контролю за діями матеріально відповідальних осіб під час проведення первинного обліку та складання звітів і т. ін.

М.І. Бондар вважає, що помилка - це ненавмисне перекручення фінансової інформації в результаті арифметичних чи логічних помилок в облікових записах і розрахунках, недогляду в дотриманні повноти обліку, неправильного

представлення в обліку фактів господарської діяльності, наявності складу майна, вимог і зобов'язань та невідповідне відображення записів в обліку [5].

Б. Нідлз і Х. Андерсен, під помилкою розуміють розбіжність між обчисленим, отриманим за допомогою спостереження або вимірювання значенням та істинним, фактичним або теоретично правильним значенням. Таким чином, для констатації помилки необхідно довести як мінімум два складника:

- 1) задане значення (норма, істина, теоретично правильне значення);
- 2) наявність розбіжності між отриманим значенням (результатом) і заданим значенням у результаті дій (бездіяльності) [3].

До найбільш розповсюджених помилок в бухгалтерському обліку відносяться описки, помилки в підрахунках, неправильне рознесення господарської операції в облікові регістри, неправильна кореспонденція рахунків. Найбільш небезпечними помилками відносяться ті помилки, до яких призводить незнання або нерозуміння нормативних положень діючого законодавства. Помилки можуть виникати щодо визнання, оцінки, подання або розкриття інформації про елементи фінансової звітності.

Помилки можуть включати неправильну класифікацію активів або зобов'язань, формування первісної або справедливої вартості тощо. Слід підкреслити, що наслідки невиконання вимог стандартів необхідно вважати помилкою та виправляти в порядку, передбаченому для виправлення помилок.

Звичайно, використання комп'ютерів в бухгалтерському обліку дозволяє зменшити кількість помилок, пов'язаних з людським фактором. Однак в умовах автоматизації бухгалтерського обліку з'явилися нові причини помилок: збій бухгалтерських програм, коли порушуються архівні дані, автоматичне дублювання даних, невідповідність бухгалтерської програми специфіці діяльності підприємства, тощо [19].

Види помилок у фінансовій звітності наведені на рис. 1.1.

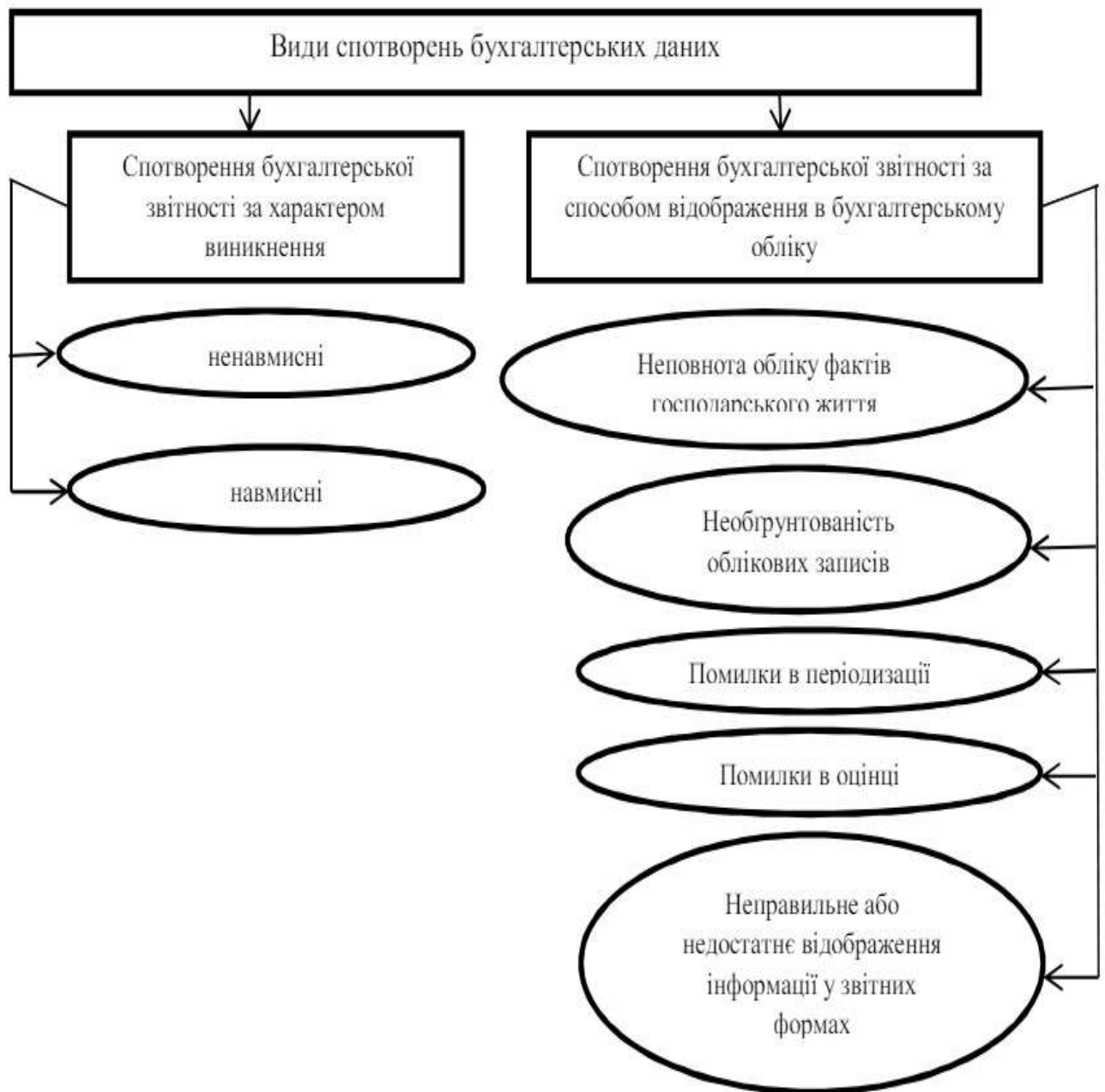

Рис. 1.1. Види помилок в бухгалтерських даних

(Джерело: [17])

Голов С. Ф. та Костюченко В. М. називають суттєві помилки фундаментальними. На їх думку суттєві (фундаментальні) помилки – це помилки, виявлені в поточному періоді, які є настільки значними, що фінансові звіти одного або кількох попередніх періодів не можуть далі вважатися достовірними на дату їх випуску. Також автори визначають два підходи до виправлення суттєвих помилок: базовий та альтернативний.

Можливими способами виявлення помилок Бутинець Ф. Ф. зазначає суцільну перевірку пунктуванням записів, перегляд кореспондуючих рахунків, ознайомлення з економічним змістом відображених в обліку операцій, звірку звітних даних та ін. [6].

В залежності від концептуальної основи фінансової звітності, яку застосовують підприємства – національні чи міжнародні стандарти – автор [23] поділяє помилки на такі, що потрапляють у сферу застосування НП(С)БО чи МСБО 8, а також ті, що не потрапляють до сфери застосування зазначених стандартів.

До носіїв або джерел помилок можуть відноситись первинні документи, реєстри бухгалтерського обліку, форми фінансової звітності, податкова звітність.

За місцем виникнення помилки можуть бути: внутрішніми, тобто допущеними співробітниками підприємства; зовнішніми, такими, які виникли з вини контрагентів, партнерів, клієнтів, але мають безпосередній вплив на показники самого підприємства.

Якщо помилки були виявлені помилки поточного періоду в тому ж самому періоді, то їх виправляють до затвердження фінансової звітності до випуску у встановленому порядку. Також авторка класифікує помилки за часом виникнення: поточного періоду і попереднього або попередніх звітних періодів. За характером впливу на фінансовий результат – такі, що вплинули на нерозподілений прибуток (непокритий збиток) і не мають стосунку до цього показника.

Авторка також виділяє помилки за характером: механічні та смислові. До механічних відносяться описки, помилки в підрахунках тощо. Смислові помилки можуть виникнути під час відображення в обліку або звітності доходів, витрат, активів, зобов'язань і власного капіталу підприємства. До того зазначаються локальні або одиночні та множинні помилки [23].

Власний підхід до класифікаційних ознак помилок мають Лега О. В., Яловега Л. В. та Прийдак Т. Б. серед яких період виявлення, способи виправлення, вплив на суму нерозподіленого прибутку та збитку [17].

Помилки можуть виникнути у визнанні, оцінці, представленні або розкритті інформації про елементи фінансової звітності. Помилки можуть включати неправильну класифікацію активів або зобов'язань, формування початкової або справедливої вартості тощо.

Колектив авторів [28, с. 456] вважають, що складання фінансової звітності залежить від імовірності виникнення можливих помилок в обліку і звітності і зробили врахування всіх суттєвих ознак помилок, викладених в нормативно-правових актах, і розробили класифікацію, наведену в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Класифікація помилок в бухгалтерському обліку та звітності

Класифікаційна ознака	Види помилок
01	02
За характером (умисність)	помилки (ненавмисні) «пряме» викривлення маніпулювання інформацією
За впливом на достовірність звітності	суттєві несуттєві
За передумовами викривлень	виникнення та існування повнота порушення прав та зобов'язань оцінка та розподіл подання та розкриття
За періодом виявлення (виправлення)	виявлення до подання звітності виявлення після подання, але до затвердження звітності виявлення після затвердження звітності

Джерело: [28, с. 457]

Дослідження підходів до класифікації помилок в бухгалтерському обліку дозволило зробити їх узагальнення та інтегровану класифікацію, наведену в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Узагальнююча класифікація помилок

Критерій	Вид помилки	Приклад
01	02	03
За впливом на облік	Вплив лише на бухгалтерський облік	Невірна кореспонденція рахунків, невірні регістри обліку
	Вплив лише на податкову звітність	Помилка в реєстрі податкових накладних
	Вплив і на бухгалтерський облік і на податкову звітність	Неправильне визначення вартості активів
За впливом на податкове зобов'язання	Занижують податкове зобов'язання	Завищення витрат періоду, зменшення доходів
	Завищують податкове зобов'язання	Невключення суми витрат до декларації з податку на прибуток
	Не впливають на податкове зобов'язання	-
За характером	Арифметичні	Переставлення цифр місцями при введенні первинних документів чи переносі показників
	Методологічні	Непроведення розрахунку амортизованої вартості та дисконтування
За рівнем суттєвості	Суттєві	Впливають на економічні рішення
	Несуттєві	Не впливають на економічні рішення

Продовження табл. 1.2

01	02	03
За періодом допущення	Допущені в поточному періоді	-
	Допущені в минулих періодах	-
За систематичністю	Одноразові	Відбулися лише раз
	Систематичні	Постійно повторюються

Джерело: узагальнено автором

Слід відмітити, що у законодавстві немає повного визначення поняття «бухгалтерська помилка», але НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» містить розподіл помилок за рівнями суттєвості залежно від того, наскільки помилка впливає на відображення загальної достовірності даних. Але, поняття «суттєвості» на практиці бухгалтерами часто не використовується.

Отже, наявність різноманітних помилок в бухгалтерському обліку вимагає їх систематизації, що значно впливає на розуміння їх сутності, вибір раціонального підходу до їх виправлення, запобіганню їх причин. Визначення оптимального підходу до виправлення помилок забезпечує правильне відображення економічного змісту господарських операцій та сприяє ефективному контролю, а отже отриманню достовірної облікової інформації для потреб управління.

1.2. Креативний облік в системі складання фінансової звітності

Головною вимогою до фінансової звітності в системі бухгалтерського обліку є достовірність. Тобто звітність має представляти правдиве й повне уявлення про майновий та фінансовий стан підприємства, а також про фінансові результати його діяльності.

Достовірність в бухгалтерському обліку визначається з двох позицій:

1) достовірною є бухгалтерська звітність, сформована і складена за правилами, встановленими відповідними нормативними або іншими регулюючими облік документами;

2) достовірною є бухгалтерська звітність, яка містить надійні, обґрунтовані дані, характеризується відсутністю помилок та може бути правильно сприйнятою користувачами.

Прагнення менеджерів підприємства представити свою компанію в найбільш вигідному світлі сприяло розробці багатьох методів “облагородження” даних у фінансовій звітності суб’єкта господарювання використовуючи прогалини у нормативному регулюванні або через наявність протиріч в законодавчих актах. Певні методи переходять межі дозволеного і є зловживаннями, які суперечать чинному законодавству і призводять до прийняття невірних рішень користувачами фінансової звітності.

Однак протягом останнього десятиріччя почав набувати реальності креативний облік, який розглядається виключно в контексті дотримання бухгалтером професійної етики.

Поняття креативності було введено представниками англо-американської школи в ході розробки теорії бухгалтерського обліку в контексті агентської теорії. Її головними представниками можна вважати: Шпруга, Літлтона, Патона, Мейя, Гаррісона, Свінея, Хігінса, Антоні.

Під терміном «креативний облік» часто розуміють творчий облік або викривлення облікових даних, але тепер креативний облік розглядається як результат застосування облікової політики і втрачає свій негативний відтінок [32].

М.С. Пушкар зазначає, що креативний облік – це творчий облік, який вимагає від облікових працівників організації фактів та правил їх групування, виходячи з інтересів менеджменту з метою отримання знань про нові об’єкти спостереження [27, с. 90].

Відносно креативного обліку існують і інші погляди стосовно сутності цієї категорії. Деякі аналітики та експерти з питань складання звітності вважають,

що креативний облік є шляхом здійснення бухгалтерських махінацій, тобто є інструментарієм управлінського персоналу щодо викривлення об'єктивної картини фінансового стану підприємства. Такий підхід обґрунтовується тим, що оскільки фінансова звітність складається переважно для зовнішніх користувачів, від рішення яких залежать важливі для підприємства та його керівництва явища й події господарського характеру, то працівники, які складають таку звітність, завжди мають спокусу надати звітність та інформацію у ній у вигідному аспекті та ракурсі.

В американській практиці обліку вважають, що креативний облік – це формальне дотримання облікових правил та принципів. Інколи креативний облік замінюється поняттями «інноваційний облік» та «агресивний облік».

Креативний облік не заборонений законом, але є неетичним, оскільки він не відповідає основній меті фінансової звітності – представляти чесну та об'єктивну картину бізнесу.

Багато вчених пов'язують появу креативного обліку з прийняттям в Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», який дав можливість формувати облікову політику та впроваджувати креативні методи у формуванні облікової та фінансової звітної інформації.

Проаналізувавши підходи науковців, можна сформувати загальне визначення поняття «креативний облік» – це метод, який використовується для формування або неправильного тлумачення облікової політики з метою неправомірного використання облікових методів і стандартів, які встановлюються органами бухгалтерського обліку. Ціллю цієї практики є отримання прибутку без надання точних цифр, тобто використання лазівок у системі бухгалтерського обліку та системі пост-облікового аудиту [31].

Креативний облік проявляється в багатьох способах. Науковці зазначають, що впровадження креативного обліку в українську методологію має як позитивний так і негативний вплив на функціонування підприємства та його оточення.

До позитивного можна віднести формування та використання облікової політики в межах норм чинного законодавства, негативного – маніпулювання показниками звітності. Тобто основною метою негативного прояву є навмисне викривлення облікової інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства, шляхом фальсифікації звітності. Маніпулювання показниками можливе, наприклад, завдяки методам обліку похідних фінансових інструментів для визначення їх справедливої вартості. Так, важко визначити ринкову вартість окремих фінансових інструментів, тому компанії використовують методи прогнозування та суб'єктивно оцінюють майбутні грошові потоки щодо цих активів. Це, зі свого боку, дозволяє коригувати статті фінансової звітності залежно від потреб системи управління компанії [25].

До основних причин застосування креативного обліку і маніпулювання даними фінансової звітності можна віднести наступні:

- Прагнення завищення прибутку для отримання більш високих дивідендів;
- Прагнення збільшити показники прибутковості та знизити борги для визначення вищої категорії боржника під час отриманні кредитів;
- Прагнення зменшити податок на прибуток;
- Дотримання ковенант для формального виконання умов кредитних договорів;
- Можливість впливати на рішення, які приймаються інвесторами, підвищувати фінансові результати або приховувати реальне фінансове становище компанії;
- Особисті причини працівників, відповідальних за процес складання фінансової звітності.

Для розуміння дійсної сутності креативного обліку доцільно розглянути існуючі його види, наведені в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Характеристика видів креативного обліку

Види креативного обліку	Характеристика
01	02
Голлівудський облік	Характеризує таке ведення обліку при якому високі доходи не супроводжуються відображенням високого прибутку через роздування накладних витрат
Вуду-бухоблік	Будь-який вид обліку при веденні якого не дотримується правило обачності (після досягнення цілі заради якої штучно збільшувалася рентабельність прибуток магічно зникає). Вуду-бухоблік включає в себе методики: - наповнення каналів, використовується для нарощення показника доходу в кінці звітної періоду - велика баня - в збиткових звітних періодах фінансовий результат викривляється в сторону ще більшого зменшення з метою щоб в наступному звітному періоді мати запас прибутковості для відображення більш вражаючих фінансових результатів. - коробка печива - суть методики полягає в згладжуванні прибутку в прибуткові роки компанії нараховують зайві резерви, які знижують звітний прибуток з метою, щоб у менш успішних періодах шляхом сторнування резервів збільшити звітний прибуток. - невинуватна капіталізація - передбачає збільшення активів замість зменшення прибутку (замість того, щоб списати поточні витрати в зменшення звітної прибутку підприємство здійснює їх капіталізацію)
Бухгалтерський облік «чорного ящика»	Передбачає застосування запутаної методології обліку: використання невинуватно складних формул і механізмів (здійснюється для того щоб максимально ускладнити проведення аналізу звітності зовнішніми користувачами)
Забалансове фінансування	Передбачає відображення частини реальних зобов'язань компанії за балансом

Джерело: [30]

Внаслідок облікових маніпуляцій керівництва чи бухгалтерів користувачі облікової інформації будуть бачити стан та результат діяльності підприємства або із завищенням або із заниженням показників звітності.

Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку (IAS) 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» визначає, що при відсутності Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку (IAS) або Міжнародного стандарту фінансової звітності (IFRS), який конкретно застосовується до операції, іншої події або умови, управлінський персонал має застосовувати судження у розробленні та застосуванні облікової політики, щоб інформація була доречною для потреб користувачів з прийняття економічних рішень та достовірною [21].

Використання умовно креативних та агресивних прийомів обліку допомагає покращити чи, навпаки, погіршити показники фінансової звітності як у межах чинного законодавства, так і поза його межами. До законних способів покращити або погіршити звітність відноситься маніпулювання. Покращення або погіршення показників фінансової звітності з порушенням принципів бухгалтерського обліку та законодавства досягається шляхом хеджування та фальсифікації. Найважливішим тут є те, що інвестори повинні бути обережними при виборі підприємств, в які вони інвестують, і мають знати фінансові заходи, які можна вжити.

Можна зробити висновок, що креативний облік на сучасному етапі розвитку та трансформації економічних відносин більше, ніж усі інші види обліку, відповідає вимогам та завданням, що ставляться менеджерами перед обліковим працівником під час розробки тактики та стратегії управління прибутком підприємства, оскільки він спирається на дані системи обліку суб'єкта господарювання загалом.

Але під час формування підходів до ведення креативного обліку необхідно брати до уваги принципи обліку, які встановлені нормами чинного законодавства. Це в першу чергу відноситься таких принципів обліку, як принцип обачності, принцип послідовності, принцип нарахування та

відповідності доходів і витрат, принцип безперервності та принцип повного відображення усіх фактів господарської діяльності. Тобто в системі обліку та формах звітності немає відбуватися превалювання інтересів управлінського персоналу над реалістичністю відображення фактичного стану діяльності підприємства.

Креативний облік з одного боку спрямований на пошук резервів зниження витрат за рахунок раціоналізації всіх процесів, які проводяться під час функціонування суб'єкта господарювання, з використанням новаторських сучасних облікових методів і прийомів.

З другого – сучасне українське трактування сутності креативного обліку досить наближене до визначення сутності класичного управлінського обліку. І погоджуючись з думкою С.Ф. Голова, слушно звернути увагу на те, що у західній термінології категорія «креативний облік» – це форма обліку, яка надає упереджене уявлення про фінансовий стан та результати діяльності підприємства [8, с. 304].

Дослідження наукових праць щодо креативного обліку, їх авторів умовно можна поділити на два табори: перші відстоюють правомочність застосування інструментарію креативного обліку задля цілей управління прибутком суб'єктів господарювання у правовій царині та відповідно до норм чинного законодавства стосовно ведення обліку та складання звітності; другі ототожнюють сутність креативного обліку з обліком, спрямованим на здійснення шахрайства й махінацій. Тобто використання категорії «креативний облік» є дискусійним.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження існуючих в міжнародній практиці видів креативного обліку, доцільно зазначити, що креативний облік – це сучасна форма обліку, яка виникла, виходячи з вимог користувачів та сучасних жорстких умов конкуренції та функціонування загалом. Водночас, якщо враховувати фактичну сучасну вітчизняну облікову практику, то можна сказати, що іноді управлінський персонал неусвідомлено здійснює управління прибутком, тобто ведення креативного обліку. Це пов'язано з неоднозначністю трактування норм чинного в Україні законодавства

відносно ведення обліку та складання звітності. Тобто майже в усіх випадках існує нехтування дотриманням окремих принципів обліку, які закріплені нормами чинного законодавства.

1.3. Шахрайство з фінансовою звітністю

Окрім ненавмисних помилок та креативного обліку при формуванні інформації в фінансовій звітності можуть мати місце протизаконні дії.

Протизаконні дії – це дії посадових осіб, які суперечать законодавству і здійснюються навмисно або ненавмисно. У зв'язку з цим одні протизаконні дії посадових осіб можуть розцінюватися як помилка, інші – як шахрайство (обман).

Варто зазначити, що сьогодні відсутній єдиний оптимальний підхід у встановленні навмисності або ненавмисності дій, що призвели до викривлень у звітності. Але розмежування помилок і шахрайства є важливим завданням особливо під час аудиту, оскільки при наявності фактів чи обставин, які можуть свідчити про наявність шахрайства, аудитор має більш детально продумати методи й процедури аудиторської перевірки.

Міжнародний стандарт аудиту 240 «Відповідальність аудитора, що стосується шахрайства, при аудиті фінансової звітності» визначає шахрайство як навмисну дію однієї особи або кількох осіб, які належать до управлінського персоналу, тих, кого наділено найвищими повноваженнями, працівників або третіх сторін із застосуванням обману для отримання неправомірної або незаконної вигоди [22, с. 172].

У вітчизняному законодавстві, зокрема в Кримінальному кодексі України, шахрайство це зокрема заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою [15].

У міжнародних стандартах бухгалтерського обліку, міжнародних стандартах фінансової звітності та в національних стандартах бухгалтерського обліку терміни «шахрайство» та «протизаконні дії» відсутні.

Ризики шахрайства є одними з найбільших ризиків сучасних підприємств. Саме вони щороку стають причиною втрати значних обсягів активів, хабарництва, корупції, фальсифікації та незаконно отриманих доходів. На сьогодні шахрайські схеми реалізуються через широкий арсенал засобів та прийомів, користуючись тим, що власники підприємств та топ-менеджмент виділяють катастрофічно мало ресурсів на економічну безпеку власного бізнесу. Особливо загострилась проблема шахрайства в останні 10 років.

За даними опитування, проведеного «Kreston GCG» найчастіші випадки шахрайства у вітчизняних компаніях зафіксовані в секторах промислового виробництва, торгівлі, харчової промисловості та сільського господарства. Дана тенденція відповідає загальносвітовим дослідженням – за даними глобального дослідження шахрайства в організаціях, згідно звіту ACFE (Association of Certified Fraud Examiners) [1]. Промислове виробництво входить до топ-5 галузей, схильних до шахрайських схем. Серед найбільш розповсюджених видів шахрайства, як у світовій практиці так і в Україні, є розкрадання активів – 83 % усіх випадків шахрайства. Як відомо, ризики шахрайства або fraud-ризики є найбільш розповсюдженими на підприємствах в країнах Східної Європи, при цьому Україна не є виключенням. Дане твердження підтверджують дані міжнародних звітів з шахрайства. Найбільш розповсюджені види шахрайства наведені на рис. 1.2.

Шахрайство з фінансовою звітністю хоч і не є найпоширенішим, проте в середньому з найбільшими негативними фінансовими наслідками. Згідно з опитуванням, проведеним Асоціацією сертифікованих дослідників шахрайства у 2018 році, шахрайські фінансові звіти мають найбільший вплив на збитки порівняно з іншими видами шахрайства на підприємствах [2]. Середні фінансові втрати становлять 593 000 \$ [1]. Також з року в рік кількість випадків шахрайства з фінансовою звітністю збільшується.

Рис. 1.2. Найбільш розповсюджені види шахрайства У східній Європі та Західній-Центральній Азії

(Джерело: [1])

Шахрайство – це навмисно невірне відображення і представлення даних обліку і звітності управлінським персоналом підприємства. Фальсифікація у даній сфері є службовим злочином, який зазвичай вчиняють інсайдери керівництва, щоб представити компанію в більш вигідному фінансовому світлі.

Шахрайство у фінансовій звітності є проблемою, яку не можна недооцінювати і його дослідження є актуальним для компаній не лише в Україні, а й у світі. Особливо підтверджена шахрайству галузь виробництва. Це тому, що в переробній промисловості компанія проводить виробничий процес, починаючи від сировини до готової продукції, що, безумовно, має багато шахрайських дій.

Шахрайство полягає в маніпуляціях обліковими записами і в фальсифікації первинних документів, реєстрів обліку і звітності, навмисно неправильній оцінці активів і методів їх списання, навмисному пропуску або приховуванні записів або документів, незаконному отриманні в особисту

власність грошово-матеріальних цінностей, невідповідному відображенні записів в облікових регістрах [8, с. 66].

У Міжнародному стандарті аудиту 240 «Відповідальність аудитора, що стосується шахрайства, при аудиті фінансової звітності», наведено, що «чинник, який відрізняє шахрайство від помилки, полягає в навмисності або ненавмисності основної дії, яка призводить до викривлення фінансової звітності» [22]. Основними причинами викривлень у фінансовій звітності є свідомі й несвідомі дії зокрема персоналу підприємства. Таким чином, з точки зору права, відмінності між помилкою та шахрайством полягають у наявності умислу.

У шахрайстві з фінансовою звітністю може використовуватися одразу більше одного з трьох наведених нижче способів, хоча зазвичай все починається з першого і далі йде по наростаючій, у міру того як шахраї входять у смак, додаються два інших. Цими трьома способами є: маніпуляції з системою бухгалтерського обліку, фальсифікація системи бухгалтерського обліку, дії поза рамками системи бухгалтерського обліку.

При маніпуляціях з системою бухгалтерського обліку шахраї використовують бухгалтерський облік як інструмент відображення потрібних їм результатів. Наприклад, для того щоб завищити або занижити показники прибутку до бажаної цифри, шахраї можуть маніпулювати припущеннями, які використовуються для нарахування сум амортизаційних відрахувань, резервів на покриття безнадійних боргів або під зайві і застарілі матеріальні запаси. Для ухилення від визнання витрат і зобов'язань виставлені продавцем рахунки можуть не відбиватися в обліку своєчасно.

При застосуванні фальсифікації системи бухгалтерського обліку шахраї вводять в систему бухгалтерського обліку невірну або фіктивну інформацію, щоб маніпулювати цифрами звітності в великих масштабах, ніж це можливо при простому спотворенні системи бухгалтерського обліку. Фіктивні продажі можуть включатися в фінансову звітність як угоди з реальним або фіктивним клієнтом. Цифри з матеріальних запасів і дебіторської заборгованості можуть

бути придумані, а потім підкріплені підробленими документами. Вищі фінансові менеджери можуть визначати резерви на покриття безнадійних боргів або під зайві і застарілі матеріальні запаси без урахування формул або методів, історично вживаних на даному підприємстві для визначення цих резервів. Записи в журналах можуть бути замасковані, щоб приховати їх шахрайський характер (наприклад, розбивають проводки на великі круглі суми на безліч невеликих проводок на різні суми), або угоди можуть бути заховані за допомогою рахунків внутрішньо-фірмових розрахунків, щоб приховати інший бік угоди.

Дії поза рамками системи бухгалтерського обліку. Вдаючись до цього методу, шахраї відтворюють на свій розсуд будь-які фінансові звіти, виготовляючи їх за допомогою друкарської машинки або персонального комп'ютера. За основу цих фінансових звітів можуть братися дані бухгалтерського обліку і звітності будь-якого діючого підприємства, які довільно коригуються з метою досягнення шахраями потрібних результатів. Або вони взагалі можуть складатися тільки з фіктивних цифр, які придумують самі шахраї. В окремих випадках шахраї можуть вносити зміни в бухгалтерський облік заднім числом і таким чином отримувати підтвердження своїм фіктивним звітів. Буває, що вони не спромагаються зробити навіть цього або що може не існувати відповідної системи бухгалтерського обліку. Таким чином, не всі угоди можуть бути зафіксовані в якійсь інформаційній системі бухгалтерського обліку, і деякі або всі угоди можуть не мати фактичної основи. Для розпізнання такого сорту шахрайства зазвичай необхідно простежувати шлях показників назад до їх витоків в бухгалтерському обліку.

Зобов'язання щодо попередження і виявлення фактів шахрайства і помилок покладаються на керівництво суб'єкта і здійснюються шляхом впровадження і безперервної роботи адекватних систем бухгалтерського обліку і внутрішнього аудиту (контролю). Ці системи зменшують, але не виключають повністю можливості шахрайства і помилок.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ПОМИЛОК ТА ШАХРАЙСТВА У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ ТОВ «ОДЕСЬКА ТОРГОВА КОМПАНІЯ»

2.1. Загальна економічна характеристика підприємства

Практична частина кваліфікаційного дослідження проводиться за матеріалами товариства з обмеженою відповідальністю «Одеська торгова компанія».

Як суб'єкт підприємницької діяльності підприємство зареєстровано 01/03/2019 року (Додаток А).

Юридична адреса та фактичне місцезнаходження товариства: Одеська область, м. Одеса, вул. вулиця Церковна, будинок 19.

Ідентифікаційний код ЄДРПОУ: 42854854.

Організаційно-правова форма - товариство з обмеженою відповідальністю.

Форма власності – приватна.

Товариство виступає самостійним учасником господарських відносин, систематично на засадах професійності та прибутковості (самоокупності та самофінансування) і на власний ризик здійснює підприємницьку діяльність в Україні. У своїй діяльності керується діючим законодавством України, Статутом, внутрішніми регламентами та іншими локальними нормативними актами, зокрема, наказом «Про облікову політику».

Основним видом діяльності підприємства є Оптова торгівля молочними продуктами, яйцями, харчовими оліями та жирами. Додаткові види діяльності, зазначені в Витягі з ЄДР наступні:

52.24 Транспортне оброблення вантажів

52.10 Складське господарство

49.41 Вантажний автомобільний транспорт

46.90 Неспеціалізована оптова торгівля

46.11 Діяльність посередників у торгівлі сільськогосподарською сировиною, живими тваринами, текстильною сировиною та напівфабрикатами

46.21 Оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин

46.19 Діяльність посередників у торгівлі товарами широкого асортименту

52.29 Інша допоміжна діяльність у сфері транспорту

Для здійснення господарської діяльності ТОВ «Одеська торгова компанія» має власне майно та орендовані необоротні активи.

Кількість працюючих станом на 01.01.2022 р. складала 44 особи.

Вищий орган управління підприємства - загальні збори учасників, виконавчий орган – директор.

Кінцевий бенефіціарний власник та засновник підприємства – громадянин України. На нього також покладенні функції директора. Розмір статутного капіталу ТОВ «Одеська торгова компанія» на дату заснування був визначений у 1 000 000 грн., а у 2023 році зменшений до 20 000 грн.

Товариство згідно Статуту (Додаток Б) здійснює свою діяльність на території України та за її межами, веде зовнішньо-економічну діяльність відповідно до законодавства України.

Товариство має самостійний баланс, діє на засадах повного господарського розрахунку та самоокупності, має рахунки в установах банків та печатку.

Товариство «Одеська торгова компанія» зареєстрована платником податку на прибуток на загальних засадах, платником податку на додану вартість та платником інших податків та зборів.

Бухгалтерський облік ТОВ «Одеська торгова компанія» здійснюється на підставі Положення про облікову політику (Додаток В).

Ведення бухгалтерського обліку на підприємстві забезпечується бухгалтерською службою на чолі з головним бухгалтером.

Відповідальність за організацію облікового процесу, забезпечення фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій у первинних документах, схоронність оброблених документів, реєстрів і звітності протягом встановленого терміну несе керівник підприємства і головний бухгалтер.

Бухгалтерський облік ведеться за Національними Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, що введені в дію згідно з чинним законодавством України.

Методологічні засади формування бухгалтерського обліку ТОВ «Одеська торгова компанія» складаються із застосування повного плану бухгалтерських рахунків, з використанням рахунків 9 класу відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 року 29 № 291.

Внутрішній контроль на підприємстві здійснюють ревізійна комісія та бухгалтерська служба на чолі з головним бухгалтером.

Відображення господарських операцій у ТОВ «Одеська торгова компанія» повністю автоматизоване з використанням таких програм як «MeDoc», «1С:Бухгалтерія» та система «Банк-Клієнт».

Основні показники господарської діяльності, які характеризують фінансовий стан підприємства наведені у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Агрегований баланс ТОВ «Одеська торгова компанія»

№	Стаття	Початок 2022 р.		Кінець 2022 р.		Зміна	
		тис. грн	%	тис. грн	%	Абсолютна	%
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Активи, всього, у тому числі:	747424	100,00	587691	100,00	-159733	-
1.1.	Необоротні активи	0	0	0	0	0	0

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8
1.2.	Оборотні активи: у т.ч.:	747424	100,00	587691	100,00	-159733	-
1.2.1.	- запаси	378541	50,65	81924	13,94	-296617	-36,71
1.2.2.	-дебіторська заборгованість	367176	49,13	503088	85,60	135912	36,48
1.2.3.	-грошові кошти	1707	0,23	2679	0,46	972	0,23
1.2.4.	-інші оборотні активи	0	0	0	0,00	0	0,00
2.	Джерела активів всього, у т.ч.:	747424	100	587691	100	-159733	-
2.1.	Власний капітал, у т.ч.:	4821	0,65	7034	1,20	2213	0,55
2.1.1.	зареєстрований капітал	1000	0,13	1000	0,17	0	0,04
2.1.2.	нерозподілений прибуток	4801	0,64	7014	1,19	2213	0,55
2.1.3.	неоплачений капітал	-980	-0,13	-980	-0,17	0	-0,04
2.2.	Довгострокові зобов'язання	0	0,00	0	0,00	0	0,00
2.3.	Поточні зобов'язання, у т.ч.:	742603	99,35	580657	98,80	-161946	-0,55
2.3.1.	-короткострокові кредити	202607	27,11	224596	38,22	21989	11,11
2.3.2.	-кредиторська заборгованість	539996	72,25	356061	60,59	-183935	-11,66

Джерело: складено за даними підприємства (Додаток Г)

Дані таблиці свідчать, що на кінець 2022 року у підприємства зменшилися активи на 159 733 тис. грн. Власних необоротних активів у ТОВ «Одеська торгова компанія» немає. Оборотні активи представлені запасами, дебіторською заборгованістю та грошовими коштами. Залишки запасів на кінець 2022 року зменшилися на 296 617 тис. грн. або на 78,35 %. Дебіторська заборгованість збільшилася на 135 912 тис. грн. і її частка у загальних активах стала 85,6%.

Джерела формування активів відповідно також зменшилися. Вони представлені власним капіталом та поточними зобов'язаннями. Власний капітал

у 2022 році за рахунок отриманого прибутку збільшився на 2 213 тис. грн. і його частка в формуванні активів склала 1,2%. Частка поточних зобов'язань складає 98,8%. Загалом поточні зобов'язання на кінець 2022 року зменшились на 161 946 тис. грн. При чому короткострокові кредити банків збільшилися на 21 989 тис. грн., а кредиторська заборгованість зменшилась на 183 935 тис. грн.

Інформація про фінансові результати діяльності ТОВ «Одеська торгова компанія» за 2021 та 2022 роки наведена у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Показники прибутковості Звіту про фінансові результати

№	Показник	2021	2022	Відхилення
1	2	3	4	5
1	Чистий дохід від реалізації	1106569	1718378	611809
2	Собівартість реалізації	1100103	1693031	592928
3	Валовий прибуток	6466	25347	18881
4	Результат від операційної діяльності	12943	15758	2815
5	Інші доходи	33	39	6
6	Інші витрати	10465	13098	2633
7	Результат до оподаткування	2511	2699	188
8	Податок на прибуток	452	486	34
9	Чистий фінансовий результат	2059	2213	154

Джерело: складено за даними підприємства (Додаток Д)

За 2022 рік У ТОВ «Одеська торгова компанія» чистий дохід від реалізації збільшився на 611 809 тис. грн. Інші операційні доходи збільшилися на 51 760 тис. грн., а інші доходи – на 6 тис. грн. Одночасно у підприємства збільшилися всі витрати: собівартість реалізації на 592 928 тис. грн., операційні витрати – на 67 826 тис. грн. інші витрати – на 2 633 тис. грн. Валовий прибуток у 2022 році порівняно з 2021 роком збільшився на 18 881 тис. грн. Фінансовий результат від операційної діяльності – прибуток, який у 2022 році збільшився на 2 815 тис. грн.

Загальний фінансовий результат до оподаткування позитивний, тобто компанія отримала прибуток, який у 2022 році збільшився на 188 тис. грн. Збільшення прибутку до оподаткування спричинило збільшення податку на прибуток на 34 тис. грн.

Співвідношення темпів збільшення доходу від реалізації та собівартості наведене в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Темпи збільшення доходу від реалізації та собівартості

№ з/П	Показники	2020/2019	2021/2020	2022/2021
1	2	3	4	5
1	Темп збільшення чистого доходу від реалізації товарів, %	0,370	-0,038	0,553
2	Темп збільшення собівартості реалізованих товарів, %	0,370	-0,021	0,539
3	Різниця	0,000	-0,017	0,014

Джерело: складено за даними підприємства (Додаток Д, Е)

За період, який досліджувався, динаміка зміни показників не була сталою. У 2020 році темпи збільшення чистого доходу та собівартості реалізації збігались, у 2021 році темп падіння чистого доходу перевищив темп падіння собівартості, а у 2022 році чистий дохід збільшувався швидше ніж собівартість реалізації продукції. Відповідно у компанії збільшилась частка валового прибутку по відношенню до чистого доходу, що, безумовно, є позитивним моментом.

Аналіз статей фінансової звітності свідчить, що ТОВ «Одеська торгова компанія» у 2022 році збільшило обсяг реалізації та прибуток, проте загальна вартість активів підприємства зменшилась на 21% або на 159 733 тис. грн.

2.2. Аналіз фінансової звітності ТОВ «Одеська торгова компанія»

Зростаючі випадки шахрайства фінансової звітності потребують визначення ефективних методів для визначення потенційного шахрайства. Незалежно від характеру та вигляду, його слід виявити спочатку, оскільки виявлення є важливою передумовою для викорінення будь-якого виду шахрайства. Багато дослідників шахрайства рекомендують використовувати фінансові коефіцієнти для визначення шахрайства.

У табл. 2.4 та 2.5 наведені показники фінансової стабільності, платоспроможності, кредитоспроможності та ліквідності ТОВ «Одеська торгова компанія» за 2020-2022 роки.

Таблиця 2.4

Показники фінансової стабільності ТОВ «ОТК»

№ з/п	Показник	2020	2021	2022
1	2	3	4	5
1	Коефіцієнт автономії	0,005	0,006	0,012
2	Коефіцієнт фінансового ризику	211,22	154,04	82,55
3	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,995	0,994	0,988
4	Коефіцієнт фінансування	0,005	0,006	0,012
5	Коефіцієнт забезпечення власним оборотним капіталом	0,005	0,006	0,012
6	Коефіцієнт забезпечення запасів власним оборотним капіталом			

Джерело: складено за даними фінансової звітності

Дані таблиці свідчать про те, що у підприємства залучений капітал значно перевищує власний капітал. Коефіцієнт автономії відображає його перевищення у 2020 році у 2011 раз, у 2021 році у 154 рази, у 2022 році у 83 рази. Частка власного капіталу у складі фінансування активів (коефіцієнт автономії) протягом періоду, що досліджувався, збільшилась більше ніж у два рази: у 2020 році складала 0,5%, у 2021 році – 0,6 %, у 2022 році – 1,2%. У ТОВ «Одеська торгова компанія» є власні оборотні кошти, проте їх значення менше

нормативного. Через відсутність необоротних активів власні оборотні кошти дорівнюють власному капіталу. У ТОВ «ОТК» недостатньо власних оборотних коштів для фінансування запасів, проте цей показник збільшився і у 2022 році 8,6% вартості запасів фінансувалось за рахунок власних оборотних коштів.

Структурний аналіз фінансових результатів, який дозволить дослідити питому вагу кожного елемента у фінансовій звітності компанії за певний проміжок часу, наведений в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Структурний аналіз фінансових результатів

Показник	2021 р.	2022 р.	Частка елементів у структурі доходів, %		Зміна структури, %
	тис. грн.	тис. грн.	2021	2022	
1	2	3	4	5	6
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	1 106 569	1 718 378	100	100	x
Собівартість реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	1 100 103	1 693 031	99,416	98,525	0,891
Валовий прибуток	25 347	6 466	2,291	0,376	1,914
Інші операційні доходи	73 807	22 047	6,670	1,283	5,387
Адміністративні витрати	5 735	3 126	0,518	0,182	0,336
Витрати на збут	0	0	0,000	0,000	0,000
Інші операційні витрати	77 661	12 444	7,018	0,724	6,294
Фінансовий результат від операційної діяльності	15 758	12 943	1,424	0,753	0,671
Інші фінансові доходи	39	33	0,004	0,002	0,002
Фінансові витрати	13 098	10 465	1,184	0,609	0,575
Фінансовий результат до оподаткування	2 699	2 511	0,244	0,146	0,098
Витрати з податку на прибуток	486	452	0,044	0,026	0,018
Чистий фінансовий результат	2 213	2 059	0,200	0,120	0,080

Джерело: складено за даними фінансової звітності

У 2022 році питома вага витрат пов'язаних з формуванням собівартості реалізації товарів по відношенню до доходів від реалізації складала 99,416 %, що на 0,891 % більше ніж у 2021 році. Питома вага адміністративних витрат збільшилась на 0,336% та склала у 2022 році 0,518%. Питома вага інших операційних витрат у 2022 році порівняно з 2021 роком збільшилась на 6,294% і склала 7,018%. Це пов'язано зі збільшенням валютного курсу та виникненням витрат по операційним курсовим різницям. Питома вага адміністративних витрат збільшилась на 0,336 % та складала 0,518%, що пов'язано зі збільшенням кількості адміністративного персоналу.

Збільшення інших операційних доходів у три рази та їх питомої ваги по відношенню до чистого доходу від реалізації у 2022 році позитивно вплинуло на фінансові результати від операційної діяльності. Частка інших операційних доходів у 2021 році складала 1,283%, а у 2022 році збільшилась на 5,387% та склала 6,67%.

Питома вага фінансових витрат у 2022 році порівняно з 2021 роком зросла на 0,575% та склала 1,184%.

Величина частки прибутку до оподаткування та чистого прибутку мають тенденції до рівномірного збільшення, так само як і їх абсолютне значення. Питома вага прибутку до оподаткування у 2021 році складала 0,146%, а у 2021 році збільшилась до 0,244%. Питома вага чистого прибутку у 2021 році складала 0,12%, а у 2022 році – 0,20%.

Оцінка рентабельності здійснюється за даними форми 2 фінансової звітності. Рентабельність відноситься до відносних показників ефективності, одним з тих аспектів аналізу, в якому немає чіткої межі для порівняння, загальноприйнятих хоча б у межах галузі нормативів. Показники рентабельності більш повно, ніж прибуток, характеризують остаточні результати господарювання.

Основні показники рентабельності наведені у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Показники рентабельності ТОВ «ОТК»

Показник	2022 рік	2021 рік	Зміна
1	2	3	4
Рентабельність витрат	0,023	0,004	0,019
Рентабельність операційної діяльності	0,014	0,008	0,007
Рентабельність продажів	0,002	0,001	0,001
Рентабельність капіталу	0,373	0,543	-0,170
Рентабельність активів	0,003	0,003	0,000

Джерело: складено за даними фінансової звітності

За даними табл. 2.6 у ТОВ «Одеська торгова компанія» у 2022 році показники рентабельності були вище ніж у попередньому році (крім рентабельності капіталу). Рентабельність витрат відображає отримання валового прибутку на 1 грн собівартості. У 2021 році була 0,004 та збільшилася до 0,023 у 2022 році. Рентабельність операційної діяльності відображає частку прибутку від операційної діяльності у доході від реалізації. У 2021 році склала 0,008 та збільшилась на 0,007 у 2022 році. Рентабельність продажів відображає отримання чистого прибутку на 1 грн. доходу від реалізації. У 2021 році цей показник був 0,001 та збільшився у 2022 році до 0,002.

Рентабельність капіталу відображає величину чистого прибутку, який припадає на 1 грн. власного капіталу. У 2021 році цей показник був 0,543 та зменшився у 2022 році на 0,17. Це зменшення не є відображенням погіршення результатів діяльності оскільки у підприємства кожного року за рахунок отриманого прибутку збільшується власний капітал, а частка прибутку у продажах відносно стабільна.

Рентабельність активів відображає скільки прибутку генерує одна гривня всіх активів підприємства. У ТОВ «Одеська торгова компанія» за період, який досліджувався рентабельність активів не змінилась та склала 0,003.

Ефективність використання ресурсів характеризується їх оборотністю, яка відображає швидкість їх перетворення у грошову форму та впливає на платоспроможність підприємства.

Показники оборотності наведені у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Показники оборотності ТОВ «ОТК»

Показник	2022 рік	2021 рік	Зміна
1	2	3	4
Коефіцієнт оборотності активів	2,5741	1,6595	0,9146
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	2,5741	1,6597	0,9145
Коефіцієнт оборотності торгової дебіторської заборгованості	22,7076	30,0107	-7,3030
Коефіцієнт оборотності запасів	7,4637	3,2572	4,2065

Джерело: складено за даними фінансової звітності

За даними таблиці у ТОВ «Одеська торгова компанія» майже всі показники оборотності збільшились. Коефіцієнт оборотності активів у 2021 році склав 1,6595 та збільшився на 0,9146 у 2022 році, тобто компанія може на 1 гривню активів генерувати 2,5741 грн. продажів. Через специфіку діяльності оптово-торгових підприємств у ТОВ «Одеська торгова компанія» відсутні необоротні активи і коефіцієнт оборотності оборотних активів збігається з коефіцієнтом оборотності загальних активів. Коефіцієнт оборотності торгової дебіторської заборгованості у 2021 році був 30,0107 та протягом 2022 року зменшився на 7,303, тобто компанія стала рідше отримувати грошові кошти та надавати більші відтермінування в оплатах. Коефіцієнт оборотності запасів у 2022 році порівняно з 2021 роком збільшився на 4,2065 та склав 7,4637. Тобто на одну гривню запасів підприємство генерує 7,4637 грн. продажів.

В цілому можна зробити висновок, що ТОВ «ОТК» використовує свої активи ефективно.

Фінансова стійкість підприємства характеризується його платоспроможністю, яка наведена в табл. 2.8

Таблиця 2.8

Показники ліквідності ТОВ «ОТК»

№ з/п	Показник	2022	2021	Зміна
1	2	4	5	6
1	Коефіцієнт покриття	1,0121	1,0065	0,0056
2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,3602	0,8962	-0,5360
3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,0029	0,0036	-0,0007

Джерело: складено за даними фінансової звітності

За даними таблиці 2,8 у товариства наявні оборотні активи для покриття поточних зобов'язань, і у 2022 році порівняно з 2021 роком коефіцієнт покриття збільшився на 0,056 п. Показники швидкої та абсолютної ліквідності погіршилися і знаходяться нижче нормативного значення. За 2022 рік наявними грошовим коштами було можливо покрити лише 0,29% поточних зобов'язань, що є негативним для фінансового стану підприємства.

2.3. Методика виправлення помилок у фінансовій звітності

Через особливості господарювання кожного підприємства та різні методики формування фінансової звітності не існує єдиної методики виявлення фальсифікацій фінансової звітності, яку можна було б застосовувати для різних видів звітності. До того ж методи вуалювання та приховування даних фінансових звітів постійно оновлюються.

До основоположних індикаторів, які можуть свідчити про здійснення фальсифікації звітності за певних умов можуть відноситися: темпи зміни виручки від продажу, які відрізняються від середньогалузових; темпи зниження частки маржинального доходу у виручці при одночасному збільшенні виручки і зниженні частки маржинального доходу; темпи зростання оборотності

дебіторської заборгованості (при її різкому зростанні/зниженні, порівняно з попереднім періодом) у днях; темпи зростання частки витрат, що припадають на виручку від продажів (якщо спостерігається її значна різниця порівняно з попереднім рівнем); темпи зростання фінансового важеля при його різкому коливанні, порівняно з попереднім періодом [18, с. 3].

У 2018 році зміни, внесені у Закон про бухгалтерський облік та фінансову звітність вперше в вітчизняній практиці запровадили уточнення фінансової звітності, у тому числі з метою виправлення помилок. Так п. 6 ст. 14 передбачено, що уточнену фінансову звітність та уточнену консолідовану фінансову звітність можна подавати на заміну раніше поданої фінансової звітності:

- за результатами проведення аудиторської перевірки;
- з метою виправлення самотійно виявлених помилок;
- з інших причин [13] .

Відповідно до застосованої концептуальної основи фінансової звітності при виправленні помилок підприємства мають керуватися або Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» або міжнародним стандартом бухгалтерського обліку 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки».

У МСБО 8 “Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки” наведене більш детальне визначення деяких помилок та їх види, ніж у НП(С)БО 6. МСБО 8 описує помилки попередніх періодів як пропуски або викривлення у фінансовій звітності суб’єкта господарювання за один чи кілька попередніх періодів, що виникають через невикористання або зловживання достовірною інформацією, яка:

- була наявна, коли фінансова звітність за ті періоди затвердили до випуску;
- за обґрунтованим очікуванням могла бути отриманою та врахованою під час складання та подання цієї фінансової звітності.

Також у міжнародній практиці при наявності суттєвих або несуттєвих помилок, зроблених навмисно для досягнення певної мети фінансові звіти не будуть відповідати Міжнародним стандартам фінансової звітності.

Однак, вищезазначені документи не регулюють питання виправлення помилок поточного періоду, тобто помилки, які виявлені ще до складання фінансової звітності за цей період. Їх виправлення здійснюється у загальному порядку на основі процедур описаних в Положенні про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, яке затверджене наказом Мінфіну від 24.05.1995 № 88 [26].

До моменту надання фінансової звітності можливі такі варіанти виявлених помилок:

- на рахунках бухгалтерського обліку неправильно відображена господарська операція;
- господарська операція відображена правильно, але сума завищена або занижена;
- господарська операція не відображена в бухгалтерському обліку;
- господарська операція відображена неправильно в облікових реєстрах (відомостях, журналах-ордерах). Для усунення виявлених помилок слід перевірити, чи правильно здійснений ряд процедур до надання звітності.

М.В. Дубініна, і І.С. Норова, вважають, що помилки, які найчастіше зустрічаються у фінансовій звітності можна умовно розділити на три групи:

- організаційні — помилки, пов'язані з неправильним визначенням складу бухгалтерської звітності, періодичності її складання;
- технічні — неправильне заповнення окремих реквізитів і арифметичні помилки, що виникають при заповненні форм звітності;
- методологічні — виникають у зв'язку з неправильним веденням бухгалтерського обліку і, як наслідок, помилками при перенесенні даних обліку у звітність [12].

З точки зору порядку виправлення існують дві групи помилок: минулих звітних періодів та поточного звітного періоду (Табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Вид викривлення	Спосіб виправлення
1	2
Помилки минулих періодів, які впливають на величину нерозподіленого прибутку (непокритого збитку)	Виправлення нерозподіленого прибутку на початок року (бухгалтерське проведення з рахунком 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)») Оформлення бухгалтерської довідки про виправлення помилки; Виправлення фінансової звітності: - у балансі залишки на початок року відобразити з урахуванням виправленої помилки; - у звіті про фінансові результати дані за минулий рік навести з урахуванням виправленої помилки; - у звіті про власний капітал у гр. 7 рядка 4010 «Виправлення помилок» вказати суму помилки; - Розкрити дану інформацію у примітках у довільній формі.
Помилки минулих періодів, які впливають на величину нерозподіленого прибутку (непокритого збитку)	Виправлення залишків на початок року тих рахунків активів і пасивів, які пов'язані з помилкою. Оформлення бухгалтерської довідки про виправлення помилки; У балансі в залишках на початок відкоригувати статті активів а пасивів з урахуванням виправленої помилки та розкрити дану інформацію в примітках в довільній формі. У разі необхідності те ж саме зробити в інших звітах
Помилки поточного періоду	Виправлення помилок минулих місяців здійснюється методом червоного сторно або додатковим записом. Якщо помилка стосується поточного (ще не закритого місяця), то помилку виправляють коректурним способом.

Джерело: [26]

Також існує думка, що якщо після підписання звітності бухгалтер виявляє помилку, яка не є суттєвою, згідно з чинною обліковою політикою підприємства, і була допущена у попередньому періоді, то коригування її здійснюється

відмітками за відповідними рахунками в тому місяці, коли вона була виявлена. Збиток і прибуток, що з'явилися внаслідок виправлення помилки, включаються до інших витрат або доходів за поточний період [7].

Якщо помилку виявлено після затвердження звітності, то виправляти її не можна в зданому звітному періоді. В будь-якому випадку коригувати затверджену звітність не можна. Дані давно періодів виправляти забороняється, тому немає необхідності здавати виправлену звітність. Тому виправлення проводиться в тому періоді, в якому помилку було знайдено.

Відповідно до п. 4.2 та п. 4.3 Положення № 88: помилки поточного звітного періоду можуть бути виправлені за допомогою наступних методів:

- червоне сторно – спосіб виправлення помилки, коли помилка (сума, кореспонденція рахунків) заноситься до облікового регістру червоним кольором або із знаком “мінус”, а правильний запис (сума, кореспонденція рахунків) заноситься темним кольором. При цьому складається бухгалтерська довідка;
- додатковий запис – це додаткове проведення, яке здійснюється для збільшення сум по рахункам. Також складається бухгалтерська довідка;
- коректурний спосіб – неправильний запис закреслюється однією лінією (так, щоб можна було прочитати написане), а поруч здійснюється надпис “Виправленому вірити” та підкріплюється підписами осіб, які відповідальні за ведення регістру чи здійснення операції [26].

Для виправлення суттєвих помилок в міжнародних стандартах визначено два підходи: базовий та альтернативний. Базовий передбачає коригування залишків нерозподіленого прибутку на початок звітного періоду – за доцільності потрібно зробити перерахунок порівняльних даних за минулі періоди. При альтернативному – виправлення помилки враховується при розрахунку чистого прибутку (збитку) за звітній період у тому самому порядку, що і виправлення несуттєвих помилок.

В окремих випадках допущені помилки можуть буди дуже суттєвими і фінансова звітність не може вважатися достовірною на дату складання та подання. В таких випадках необхідно перерахувати порівняну інформацію за

попередні періоди начебто помилки були виправлені в тому періоді, в якому вони були допущені.

Виправлення в бухгалтерському обліку помилок може впливати на податкову базу при розрахунку податків. Тому слід не тільки здійснити виправну проводку з виправлення помилки, але і внести виправлення в податкові розрахунки за тими податками, до спотворення яких призвела дана помилка.

РОЗДІЛ 3. АУДИТОРСЬКО-АНАЛІТИЧНІ ПРОЦЕДУРИ ВИЯВЛЕННЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ ШАХРАЙСТВУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

3.1. Внутрішній контроль як запорука зменшення ризиків шахрайства

У дослідженні Асоціації сертифікованих фахівців з розслідування шахрайства (ACFE) «Report to the Nations» за 2020 р., ми бачимо, що рівень повноважень «злочинця» в організації корелює з можливістю вчинення ним шахрайства на підприємстві: 41% фінансово-економічних шахрайств були вчинені саме працівниками підприємства, 36% – управлінським персоналом, 20% – власниками підприємства та 3% – сторонніми особами [1].

Заходи, спрямовані на запобігання корпоративному шахрайству, мають схожий характер у багатьох країнах, включаючи Україну. Корпоративний сектор вважає, що найефективнішими методами боротьби з шахрайством на підприємствах є поточний контроль, внутрішній та зовнішній аудит.

Внутрішній аудит – це діяльність із надання незалежних і об’єктивних гарантій і консультацій, спрямованих на вдосконалення діяльності підприємства. Аудит дає змогу підприємству досягти поставлених цілей, використовуючи систематизований і послідовний підхід до оцінки й підвищення ефективності процесів управління [14, с. 43]. Дана система дозволить мінімізувати витрати шляхом зниження рівня корпоративного шахрайства і розкрадань, що в результаті дасть відчутну економію грошових ресурсів і активів.

Основна мета внутрішнього контролю - недопущення будь-яких господарських порушень.

До основних об’єктів внутрішнього контролю відносяться:

- стан і ведення бухгалтерського фінансового обліку;

- фінансова звітність, її достовірність;
- стан необоротних активів і запасів;
- забезпеченість підприємства власними оборотними коштами;
- платоспроможність і фінансова стійкість;
- система управління підприємством;
- робота економічних і технічних служб підприємства;
- оподаткування: правильність визначення доходу, що підлягає оподаткуванню, своєчасність і повнота сплати податків;
- планування, нормування і стимулювання;
- внутрішньогосподарський контроль;
- виробничо-господарська діяльність;
- достовірність проектно-кошторисної документації тощо [16].

У загальному вигляді дії з попередження (ліквідації впливу) шахрайства засобами внутрішнього контролю можна подати як модель (рис. 3.1).

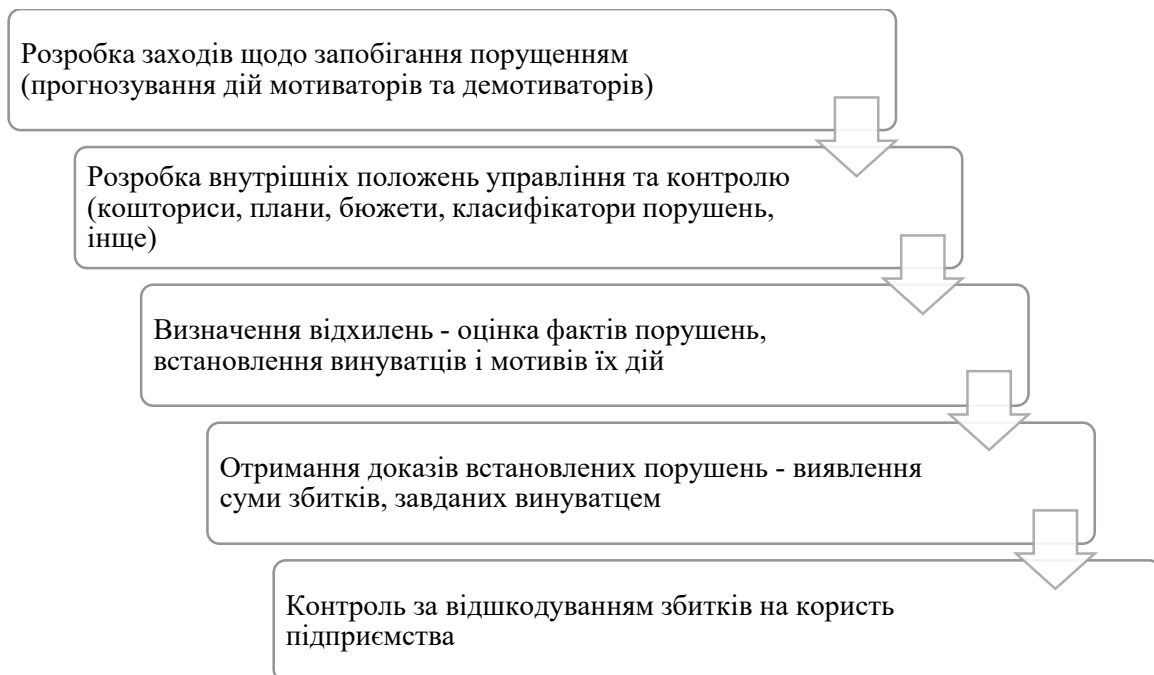

Рис. 3.1. Основні етапи попередження шахрайства засобами внутрішнього контролю

(Джерело: складено за [16])

Внутрішній аудит дає змогу контролювати та аналізувати діяльність підприємства, а саме законність та ефективність проведених операцій, надавати достовірну інформацію про діяльність підприємства та пропозиції щодо подальшого функціонування підприємства. Проте, щоб зробити діяльність даного аудиту ефективною треба вирішити ряд завдань.

По-перше, це забезпечити незалежність роботи внутрішнього аудиту. У даний час широко обговорюється питання про те, чи може внутрішній аудит бути незалежним, якщо він грає ключову роль в тестуванні і оцінці ефективності контролю.

По-друге, сьогодні у службах внутрішнього аудиту виникають проблеми із залученням та збереженням висококваліфікованих працівників.

По-третє, стає необхідним вжиття заходів для досягнення упевненості відносно результатів роботи внутрішнього аудиту.

Ця упевненість повинна включати не висунення ніяких претензій зовнішніх аудиторів до роботи, яка виконувалася внутрішнім аудитом, за умови, що відділи внутрішнього аудиту зможуть довести, що вони дійсно незалежні і професійні. Відділи внутрішнього аудиту, підзвітні фінансовому директорові підприємства, не зможуть це довести.

Ядром системи внутрішнього контролю на підприємстві має стати служба безпеки. Перш за все підрозділи економічної безпеки. Крім того, в цю систему входять:

- аудит і консалтинг;
- фінансовий контролінг;
- ревізійні та інвентаризаційні комісії;
- юридична та кадрова служби.

Якщо для співробітників служби безпеки і ревізорів полювання на шахраїв – одне з основних занять, то для інших – аудиторів, фінансових контролерів, юристів і кадровиків – виявлення махінаторів лише одне із завдань, причому не основне.

При створенні системи контролю на підприємстві необхідно чітко уявляти, що лише об'єднання всіх її елементів під єдиним керівництвом (система внутрішнього контролю обов'язково повинна замикатися на першій особі, а ще краще на власнику; якщо краде головний бухгалтер або фінансовий директор, а їм підпорядковані окремі елементи системи, то система контролю буде функціонувати тільки на папері) і єдиним задумом, тісна координація зусиль здатні скоротити не тільки кількість шахраїв на підприємстві, але й збитки від їхньої діяльності. Проте при цьому слід завжди виділяти відмінності можливостей елементів системи контролю, а значить поділяти зони відповідальності і повноваження. Найважливіше завдання власника не допустити недобросовісної конкуренції і боротьби амбіцій між керівниками різних елементів системи контролю, які однозначно призведуть до програшу бізнесу і виграшу шахраїв.

3.2. Аудиторські процедури виявлення шахрайства на підприємстві

Під час планування, проведення аудиторських процедур та складання звіту аудитор має оцінити ризик існування суттєвих перекручень у фінансовій звітності підприємства, які можуть бути результатом звичайних помилок або наслідком шахрайства. Шахрайству з боку аудитора приділяється значна увага. Незважаючи на те, що шахрайство є широким юридичним поняттям, для цілей МСА аудитор розглядає шахрайство, яке спричиняє суттєве викривлення фінансової звітності. Різниця між шахрайством і помилкою полягає в тому, що аудиторіві необхідно впевнитися, навмисно чи ненавмисно виконана дія, яка призводить до викривлення.

Щодо шахрайства та помилок, то існують випадки, які прямо вказують на їх ймовірність. Це відхилення від:

- норм чинного законодавства України;

- чинних в Україні правил організації та методології бухгалтерського обліку;
- прийнятої облікової політики відображення в бухгалтерському обліку окремих господарських операцій і оцінки вартості майна.

Наслідкам шахрайства в аудиті присвячений окремий міжнародний стандарт 240 «Відповідальність аудитора що стосується шахрайства при аудиті фінансової звітності».

Будь-яка підозра аудитора про можливе шахрайство або помилку, яка може призвести до матеріальних викривлень звітності, змушує розширити процедури підтвердження, тобто розсіяти або підтвердити підозру.

Відповідальність за виявлення і обґрунтування шахрайства або помилки несе аудитор. Відповідальність за фактом шахрайства або помилки покладається на винних осіб і на керівництво підприємства.

Дослідження змісту Міжнародних стандартів аудиту та практики їх застосування свідчить, що цілями аудитора під час виконання аудиторських процедур щодо забезпечення якості фінансової звітності на основі використання результатів роботи аудитора слід розмежовувати в залежності від категорії таких процедур.

Зокрема, Грицишен Д.О. поділяє їх на дві категорії, які мають особливі сфери використання:

- загальні аудиторські процедури, що використовуються на рівні фінансової звітності;
- аудиторські процедури, що використовуються на рівні окремих рахунків та класів операцій [10].

Для забезпечення комплексності досягнення цілей підвищення якості фінансової звітності в частині зростання достовірності висновків аудитора щодо неї, доцільним буде формулювання цілей аудитора при виконанні процедур перевірки якості фінансової звітності відповідно до кожного міжнародного стандарту аудиту, що регулюють загальні аудиторські процедури на всіх етапах перевірки.

На підставі МСА 500 «Аудиторські докази», який надає загальне розуміння аудиторських процедур, аудитор встановлює доречність та цілі застосування кожної процедури, можливість її використання для повної та достовірної інтерпретації статті, що сприятиме зростанню якості сприйняття фінансової звітності.

Цілями аудитора є:

- 1) підбір та обґрунтування аудиторських процедур у відповідь на оцінені ризики, встановлені на етапі ознайомлення з середовищем діяльності підприємства у відповідності до МСА 315;
- 2) ухвалення рішення про доцільність застосування аудиторської вибірки;
- 3) визначення доречного часу проведення процедури, виходячи з потреб та особливостей її інформаційного забезпечення.

Загальні аналітичні процедури визначаються МСА 520 «Аналітичні процедури». Виходячи зі змісту цілями аудитора будуть:

- 1) встановлення статей звітності, які вимагають аналітичної інтерпретації для забезпечення розуміння їх змісту користувачам фінансової звітності;
- 2) розробка аналітичної панелі показників, виходячи з особливостей та змісту кожної окремої статті звітності;
- 3) формування інтервалів допустимих значень аналітичних показників, виходячи з галузевих особливостей діяльності підприємства, розуміння яких було отримано у відповідності до МСА 315 на етапі ознайомлення;
- 4) перегляд проектів інтерпретації результатів аналітичних розрахунків та їх адаптація до цілей перевірки якості розкриття показників фінансової звітності.

Сфери, в яких аудитор прагне та має отримати свідчення для підвищення рівня адекватності сформульованої думки реальному рівню якості фінансової звітності, визначаються МСА 580 «Письмові запевнення». Відповідно до нього аудитор має:

- 1) встановити ключові питання, які вимагають письмових запевнень управлінського персоналу або тих, кого наділено найвищими повноваженнями,

для посилення повноти розуміння користувачами фінансової звітності ключових подій підприємства та міркувань вказаних осіб;

2) визначити вектори врахування міркувань управлінського персоналу або тих, кого наділено найвищими повноваженнями, при адаптації стратегії та плану виконання завдань з аудиту;

3) визначити засоби розкриття міркувань управлінського персоналу або тих, кого наділено найвищими повноваженнями, при формулюванні думки аудитора.

Два наступних МСА концентрують увагу аудитора не на фактичних подіях звітного періоду, а на подіях, здатних у перспективі вплинути на діяльність підприємства. При цьому відсутність інформації про такі події та фактори або неможливість їх оцінки користувачами за відсутності аудиторської інтерпретації суттєво знижує якість фінансової звітності.

До цілей аудитора відповідно до МСА 570 (переглянутого) «Безперервність діяльності», на нашу думку, відносяться:

1) визначення індикаторів за статтями фінансової звітності або їх сукупністю, що знижують ймовірність безперервної діяльності;

2) розробка панелі показників для оцінки індикаторів та фактів господарського життя, що свідчать про ризики порушення принципу безперервності діяльності;

3) підготовка проектів інтерпретації результатів оцінки індикаторів та фактів господарського життя на предмет ймовірності та можливості функціонування компанії в майбутньому для цілей розуміння підходів до оцінок та якісного розкриття статей фінансової звітності.

МСА 560 «Події після звітного періоду» встановлює методологічні положення проведення процедур визначення подій після дати балансу в ході висловлення думки аудитора про якість фінансової звітності. Цілями аудитора у зв'язку з цим є:

1) встановлення переліку подій після дати балансу та після дати складання фінансової звітності, які вимагають розкриття у звіті аудитора, оскільки істотно

впливають на якість сприйняття фінансової інформації, викладеної у фінансовій звітності та пояснювальній записці до неї;

2) визначення суттєвості подій після дати балансу для сприйняття розкритих статей фінансової звітності та встановлення якості фінансової інформації;

3) визначення засобів розкриття подій після дати балансу та міркувань аудитора щодо їх впливу на статті фінансової звітності.

Існують певні чинники та передумови, що впливають на збільшення ризику виникнення фінансово-економічного шахрайства на підприємстві, які мають бути враховані аудитором під час проведення аудиторської перевірки.

До них можуть бути віднесені: рівень ефективності системи внутрішнього контролю на підприємстві, рівень уваги до деталей операційної діяльності з боку вищого керівництва; рівень трудової дисципліни; рівень контролю якості процесів, ресурсів, продукції, робіт, послуг, результатів на підприємстві; рівень оптимальності розподілу функцій управління і повноважень; організаційно-правова форма підприємства та його розмір, оптимальність його організаційної структури; рівень плинності кадрів та рівень їх кваліфікації тощо. Суттєві ризики загрози виникнення фінансово-економічного шахрайства на підприємстві пов'язані також з наявністю у нього значних незвичайних операцій, адже операції, що є притаманними для діяльності підприємства та підлягають систематичній обробці, «менш імовірно приведуть до виникнення суттєвих ризиків» [20]. До таких операцій варто віднести наявність незвичайних угод, платежів за певні послуги чи роботи в сумі, що не відповідають кількості та якості таких послуг (робіт), а також можливостям їх надання (здійснення). Також важливим чинником є час здійснення (проведення) неpritаманних для діяльності підприємства операцій: чим ближче до кінця звітного періоду, тим більшим є ризик наявності шахрайських дій у таких операціях.

Під час визначення наявності викривлень у фінансовій звітності аудитор починає дослідження з перевірки відповідності залишків, наведених у фінансовій звітності та синтетичних та аналітичних відомостях по рахункам. По

ТОВ «Одеська торгова компанія» перевірка залишків, наведених в оборотно-сальдовій відомості та Звіту про фінансовий стан проведена в табл. 3.1. на підставі Додатків Г, Д, Ж, И.

Таблиця 3.1

Перевірка відповідності залишків по синтетичним рахункам статтям
Звіту про фінансовий стан

Рядок ФЗ	Рахунок обліку	Залишки на рахунках на 31.12.2021	Залишки у на ФЗ на 31.12.2021	Залишки на рахунках на 31.12.2022	Залишки у на ФЗ на 31.12.2022	Відхилення
1	2	3	4	5	6	7
1010			0		0	0
	104	0		291149,06		
	131	0		291149,06		
1100			378541		81924	Визначено
	20	103709157,52		21951825,40		
	23			796,94		
	26	239143660		61086581,40		
	28	36449		36738,18		
1125			21686		129662	0
	36	21685685,6		129661859,73		
1135			90017		51624	Визначено
	641.1	2 662,79		19 108,63		
	641.2	111467336,46		84 918 446,28		
	642	358,71		1 195,60		
	643.1	780340,69		2 966 837,90		
	644.2	12 701 128,08		960 240,76		
	65	2 077,81		14 111,48		
1155			255473		321802	0
	377	233311534,13		308779067,67		
	63	22161764,3		13023173, 53		
1165			1707		2679	0
	311	1707970,63		2679219,00		
1400			1000		1000	0
	40	1000000		1000000		
1425			980		980	0
	46	980000		980000		
1600			202607		224596	0
	60	202607251,64		224595962,0		
1615			30201		48127	0
	63	29326069,45		48126919,14		
	36	874965,30				
1690			509375		307634	
	685	376737215,18		207463894,03		
	36	132637943.23		100170499,05		

Джерело: складно за даними підприємства

Перевірка по операцій по рахунку 10 виявила надходження у 2022 році об'єктів основних засобів та нарахування на них зносу у повному обсязі. Відповідно до НП(С)БО 7 «Основні засоби» до цієї категорії активів відносяться активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року. Тобто при первісному визнанні Товариство невірно класифікувало ці активи.

В рядку 1100 Звіту про фінансовий стан вартість запасів визначена у сумі 378 541 тис. грн на початок 2022 року та 81 924 тис. грн. на кінець. А синтетичні рахунки запасів дорівнюють 342 889 тис. грн. та 83 076 тис. грн відповідно.

В рядку 1135 звіту про фінансовий стан наведено заборгованість бюджету в сумі 51 624 тис. грн. Перевіркою встановлено, що товариство відобразило дебіторську заборгованість бюджету на кінець 2022 року згорнуто. Також дебетові залишки по рахункам 643 та 644 необхідно відображати у складі інших оборотних активів, оскільки це не є заборгованістю по податкам.

Наступним кроком необхідно перевірити формування Звіту про фінансові результати (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Перевірка відповідності рахунків Звіту про фінансові результати

Рядок ФЗ	Сума	Рахунок обліку	Сума	Відхилення
1	2	3	4	5
2000	1718378	70	1718378396,00	0
2050	1693031	90	1691763620,99	1 268 тис. грн.
2120	73807	71	73807089,09	0
2130	5735	92	5734501,12	0
2180	77661	94	77660538,04	0
2220	39	73	38695,54	0
2250	13098	95	13098373,62	0
2300	486	98	485879	0

Джерело: складно за даними підприємства

Перевірка відповідності статей Звіту про фінансові результати та оборотів рахунків доходів та витрат показала, що у рядок 2050 була віднесена сума, яка на 1 268 тис. грн. більше ніж на рахунку 90 «Собівартість реалізації».

Також аудитор має переконатися в узгодженості звітів між собою та відображенню показника нерозподіленого прибутку (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Узгодженість фінансової звітності та рахунків обліку в частині
нерозподіленого прибутку

Звіт про фінансові результати	Звіт про власний капітал	Звіт про фінансовий стан	Рахунок обліку 44 «Нерозподілений прибуток»
1	2	3	4
Рядок 2350 «Чистий прибуток» 2 213 тис. грн.	Рядок 4100 «Чистий прибуток за період» 2 213 тис. грн.	Нерозподілений прибуток на початок періоду 4801 ти. грн. Нерозподілений прибуток на кінець періоду 7 014 тис. грн. Різниця 2 213 тис.	Оборот по дебету рахунку 13059678,08 грн. Оборот по кредиту - 16694301,71 грн. Різниця 3 634 623 грн.

Джерело: складно за даними підприємства (Додатки Г, Д, Ж, К)

Перевірка відповідності показника чистого прибутку у фінансовій звітності свідчить, що форми фінансової звітності у 2022 році узгоджені між собою. А в оборотно-сальдовій відомості наведена інша сума чистого прибутку за 2022 рік. Також залишок по рахунку 44 не відповідає рядку Звіту про фінансовий стан.

Більшість авторів, які досліджують шахрайства та помили у фінансовій звітності визначають показник валового прибутку, як об'єкт маніпулювання. Компанії можуть додавати майбутні незароблені доходи від реалізації та собівартість, які збільшують валовий прибуток, операційний прибуток та викривлюють Звіт про сукупний дохід. У табл. 3.4. наведено розрахунок валового прибутку ТОВ «Одеська торгова компанія» за 2020-2022 роки.

Таблиця 3.4

Коефіцієнт валового прибутку

Показник	2020	2021	2022
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації	1 150 575	1 106 569	1 718 378
Валовий прибуток	27 005	6 464	25 347
Коефіцієнт валового прибутку	0,023	0,006	0,015

Джерело: складно за даними підприємства

За період дослідження у ТОВ «Одеська торгова компанія» коефіцієнт валового прибутку не був сталим, що свідчить про потенційні маніпуляції в фінансовій звітності.

Після дослідження фінансової звітності ТОВ «Одеська торгова компанія» та перевірки відповідності залишкам в оборотно-сальдовій відомості можна зробити висновок, що фінансова звітність містить неточну інформацію та не є надійною для прийняття обґрунтованих рішень користувачами фінансової звітності.

3.3. Оцінка якості фінансової звітності та виявлення можливого шахрайства з фінансовою звітністю за допомогою моделі Беніша

Асоціація сертифікованих дослідників шахрайства (ACFE) зазначає, що незважаючи на рідкість, шахрайство з фінансовою звітністю завдає компаніям найвищих середніх збитків, порівняно з іншими видами шахрайства.

Для своєчасного виявлення шахрайства та запобігання корпоративним збиткам було розроблено декілька методів, які допомагають регуляторам і аудиторам у виявленні шахрайства у фінансовій звітності. Підвищенню рівня довіри до фінансової звітності сприяє застосування різних методик, що спрямовані на моніторинг нестандартних коливань, спотворень і маніпуляцій з фінансовою звітністю, серед яких моделі Монт'є, Беніша та Роксас, Альтмана

та Дішоу. Одна з найбільш відомих таких моделей – модель Беніша, або модель M-score (Beneish M-score model).

Модель Беніша допомагає стійко прогнозувати прибутковість добропорядних компаній. Її ідея полягає в тому, що маніпулювання фінансовою звітністю пов'язано з нехарактерними стрибками і коливаннями основних показників фінансово-економічної діяльності підприємства, тоді як при відсутності маніпулювання ці показники, як правило, демонструють досить плавну тенденцію зміни. Але очевидно, що не завжди раптові різкі зміни показників фінансової звітності можуть бути пов'язані з маніпулюванням або фальсифікацією. Тому модель Бениша слід використовувати тільки як індикатор, який сигналізує про можливу (але не обов'язкову) наявність шахрайства. До того ж при відсутності повних даних показник моделі має тенденцію до заниження і нездатний виявити суттєві викривлення у поданні інформації [4, с. 121].

Модель Беніша являє собою регресійну модель, яка складається з восьми показників, кожному з яких присвоєний ваговий коефіцієнт (3.1):

$$MScore = -4,840 + 0,920 DSRI + 0,528 GMI + 0,404 AQI + 0,982 SGI + 0,115 DEPI - 0,172 SGAI - 0,327 LVGI + 4,697 TATA \quad (3.1)$$

де:

DSRI – індекс денних продажів в дебіторської заборгованості (Days Sales in Receivables Index);

GMI – індекс рентабельності продажів за валовим прибутком (Gross Margin Index);

AQI – індекс якості активів (Asset Quality Index);

SGI – індекс зростання виручки (Sales Growth Index);

DEPI – індекс амортизації (Depreciation Index);

SGAI – індекс комерційних і управлінських витрат (Sales, General and Administrative Expenses Index);

LVGI – індекс коефіцієнта фінансової залежності (Leverage Index, LVGI);

TATA – відношення загальних нарахувань до активів (Total Accruals to Total Assets).

Запропонований набір показників призначений для перевірки гіпотез, висловлених Бенішем стосовно того, що підприємства здійснюють завищення чистого доходу від реалізації продукції (виручки) та вартості оборотних активів або здійснюють понаднормову капіталізацію витрат внаслідок збільшення обсягу дебіторської заборгованості, зменшення рентабельності продаж, зменшення якісного рівня використовуваних активів, збільшення чистого доходу від реалізації та облікових резервів.

Сутність системи М. Беніш полягає в тому, що якщо темпи зростання даних коефіцієнтів компанії істотно відрізняються від одиниці, то слід запідозрити ознаки фальсифікації.

Інтерпретація результатів наступна:

$MScore \leq - 2,2$ – маніпуляції з фінансовою звітністю мало ймовірні;

$- 2,2 \leq MScore \leq - 1,78$ – присутній незначний ризик маніпуляції з фінансовою звітністю;

$MScore > - 1,78$ – присутній високий ризик маніпуляції з фінансовою звітністю.

Крім розрахунку загального індексу, існує також можливість аналізу окремих компонентів моделі Беніша на предмет потенційного шахрайства.

У табл.3.5 та 3.6. наведені формули та показники для розрахунку моделі Беніша для ТОВ «Одеська торгова компанія» фінансової звітності за 2022 рік.

Таблиця 3.5

Формули для розрахунку

Показник	Формула (за рядками фінансової звітності)
1	2
Індекс денних продажів в дебіторської заборгованості, DSRI	$\frac{(1125 + 1130 + 1135 + 1140 + 1145 + 1155)_t}{2000_t}$ $\frac{(1125 + 1130 + 1135 + 1140 + 1145 + 1155)_{t-1}}{2000_{t-1}}$

Продовження табл. 3.5

1	2
Індекс рентабельності продажів за валовим прибутком, GMI	$\frac{\left\{\frac{2090}{2000}\right\}_t}{\left\{\frac{2090}{2000}\right\}_{t-1}}$
Індекс якості активів, AQI	$\frac{\left\{\frac{1300 - 1195 - 1010}{1300}\right\}_t}{\left\{\frac{1300 - 1195 - 1010}{1300}\right\}_{t-1}}$
Індекс зростання виручки, SGI	$\frac{2000_t}{2000_{t-1}}$
Індекс амортизації, DEPI	$\frac{\left\{\frac{1012 + 1010}{1012}\right\}_t}{\left\{\frac{1012 + 1010}{1012}\right\}_{t-1}}$
Індекс комерційних і управлінських витрат, SGAI	$\frac{\left\{\frac{2150 + 2130}{2000}\right\}_t}{\left\{\frac{2150 + 2130}{2000}\right\}_{t-1}}$
Індекс коефіцієнта фінансової залежності, LVGI	$\frac{\left\{\frac{1595 + 1695}{1300}\right\}_t}{\left\{\frac{1595 + 1695}{1300}\right\}_{t-1}}$
Відношення загальних нарахувань до активів, TATA	$\frac{2190(\text{або } 2195) - 3195}{1300}$

Джерело: [29]

Таблиця 3.6

Компоненти моделі Беніша для визначення потенційного шахрайства

Показник	Значення	Норматив для доброчесних компаній	Значення для недоброчесних компаній
1	2	3	4
Індекс денних продажів в дебіторської заборгованості, DSRI	0,882	≤1,031	≥1,465
Індекс рентабельності продажів за валовим прибутком, GMI	0,392	≤1,014	≥1,193

Індекс якості активів, AQI	0	$\leq 1,039$	$\geq 1,254$
Індекс зростання виручки, SGI	1,553	$\leq 1,134$	$\geq 1,607$
Індекс амортизації, DEPI	0	$\leq 1,001$	$\geq 1,077$
Індекс комерційних і управлінських витрат, SGAI	1,192	$\geq 1,054$	$\leq 1,041$
Індекс коефіцієнта фінансової залежності, LVGI	0,994	$\approx 1,037$	$\approx 1,111$
Відношення загальних нарахувань до активів, TATA	0,037	$\leq 0,018$	$\geq 0,031$
Підсумковий індикатор, MScore	-2,6528		

Джерело: складно за даними підприємства

Дослідження складових моделі Беніша, розрахованих за даними фінансової звітності за 2022 рік свідчить про наявність певних «червоних прапорців» по показникам Індекс зростання виручки та Відношення загальних нарахувань до активів.

Підсумковий індикатор MScore ТОВ «Одеська торгова компанія» у 2022 році дорівнює -2,6528 і менше за граничне значення. Тобто маніпуляції з фінансовою звітністю малоймовірні.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження помилок у фінансовій звітності можна зробити такі основні висновки:

1. Фінансова звітність має достовірно відображати фінансовий стан будь-якого підприємства. Неправдиве відображення об'єктів у фінансовій звітності може розглядатися як помилки або як шахрайство. Помилки - це ненавмисні порушення у відображенні фінансової інформації, які виникають з різних причин. Повного визначення поняття «помилка» законодавство не має, але НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» містить розподіл помилок за рівнями суттєвості.

2. Прагнення менеджерів підприємства представити свою компанію в найбільш вигідному світлі сприяв розробці багатьох методів покращення даних у фінансовій звітності через прогалини у нормативному регулюванні або через наявність протиріч в законодавчих актах. Такі дії носять назву «креативний облік» або творчий облік, який немає негативного відтінку та розглядається як результат застосування облікової політики проте деякі аналітики та експерти з питань складання звітності вважають, що креативний облік є шляхом здійснення бухгалтерських махінацій. Впровадження креативного обліку має як позитивні так і негативні впливи. Завдяки використанню умовно креативних та агресивних прийомів обліку можна покращувати чи, навпаки, погіршувати показники звітності як у межах чинного законодавства, так і поза його межами.

Враховувати фактичну сучасну вітчизняну облікову практику, можна сказати, що іноді управлінський персонал неусвідомлено здійснює управління прибутком, тобто ведення креативного обліку.

3. Шахрайство – це навмисно невірне відображення і представлення даних обліку і звітності управлінським персоналом підприємства. Проблема шахрайства щодо фінансової звітності має місце майже в усіх компаніях світу, включаючи Україну і наносить найбільшої шкоди порівняно з іншими видами корпоративного шахрайства.

4. Практична частина кваліфікаційної роботи виконана на матеріалах товариства з обмеженою відповідальністю «Одеська торгова компанія», яке займається оптовою торгівлею молочними продуктами, яйцями, харчовими оліями та жирами.

Бухгалтерський облік у товариства ведеться за Національними Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

У компанії активи сформовані за рахунок позикових коштів і представлені лише оборотними активами. За 2022 рік товариство збільшило чистий дохід від реалізації майже у 1,5 раз. За рахунок збільшення курсів валюти також зросли інші операційні доходи. Оптимізація витрат зумовила збільшення валового прибутку на 18 881 тис. грн., а його частка по відношенню до чистого доходу від реалізації склала 14,2%. Зростання інших операційних витрат негативно відобразилось на прибутковості підприємства і у 2022 році чистий прибуток склав 2 213 тис. грн., що на 154 тис. грн. більше за попередній рік.

5. Аналіз показників ефективності діяльності показав, що коефіцієнт автономії складає лише 0,006. У підприємства є наявні власні оборотні кошти, але їх значення менше нормативного. Коефіцієнти рентабельності позитивні. У 2022 році збільшилась оборотність активів, проте зменшилась оборотність торгової дебіторської заборгованості. У товариства наявні оборотні активи для покриття поточних зобов'язань але показники швидкої та абсолютної ліквідності погіршились і знаходяться нижче нормативного значення. За 2022 рік наявними грошовим коштами було можливо покрити лише 0,29% поточних зобов'язань, що є негативним для фінансового стану підприємства.

6. Корпоративний сектор вважає, що найефективнішими методами боротьби з шахрайством на підприємствах є поточний контроль, внутрішній та зовнішній аудит. Дієва система внутрішнього контролю дозволить мінімізувати витрати шляхом зниження рівня корпоративного шахрайства і розкрадань, що в результаті дасть відчутну економію грошових ресурсів і активів. Проте, щоб зробити діяльність даного підрозділу ефективною треба забезпечити незалежність роботи підрозділу, зберегти висококваліфікованих працівників та

досягати упевненості відносно результатів роботи внутрішнього аудиту. У ТОВ «Одеська торгова компанія» функції внутрішнього контролю згідно Статуту покладені на ревізійну комісію та бухгалтерську службу на чолі з головним бухгалтером. Виконання цих функцій головним бухгалтером свідчить про слабку систему внутрішнього контролю. Оскільки перевіряються власні дії і підрозділ внутрішнього контролю не є незалежним. Рекомендуємо створити службу внутрішнього контролю, яка б підпорядковувалась безпосередньо власникам товариства.

7. Проведена аудиторська процедура співставлення оборотно-сальдової відомості по рахункам та сум, наведених в рядках фінансової звітності виявила невідповідність по статтям «Основні засоби», «Дебіторська заборгованість бюджету», «Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) та «Нерозподіленого прибутку». Тому ми можемо стверджувати, що фінансова звітність ТОВ «ОТК» за 2022 недостовірно відображає фінансовий стан товариства та не є надійною для прийняття обґрунтованих рішень користувачами фінансової звітності.

8. У роботі було розраховано модель Беніша для визначення потенційного шахрайства у фінансовій звітності. Дослідження складових моделі Беніша, розрахованих за даними фінансової звітності за 2022 рік свідчить про наявність певних «червоних прапорців» по показникам Індекс зростання виручки та Відношення загальних нарахунків до активів.

Підсумковий індикатор MScore ТОВ «Одеська торгова компанія» у 2022 році дорівнює -2,6528 і менше за граничне значення. Тобто маніпуляції з фінансовою звітністю малоймовірні.

Список використаних джерел

1. Association of Certified Fraud Examiners. Report to the Nations: 2020 Global Study on Occupational Fraud and Abuse. 2020. URL: <https://acfe-public.s3-us-west-2.amazonaws.com/2020-Report-to-the-Nations.pdf>
2. Dewi, K., & Anisykurlillah, I. Analysis of the Effect of Fraud Pentagon Factors on Fraudulent Financial Statement with Audit Committee as Moderating Variable. *Accounting Analysis Journal*. 2021. № 10 (1), 39-46.
3. E. Needles Jr, Henry R. Anderson, James C. Caldwell. *Principles of Accounting*. Houghton, 1986. 806 p.
4. Бойко О.С. Застосування аналітичних моделей у виявленні шахрайства в фінансовій звітності. Перспективи розвитку обліку, аналізу та аудиту в контексті євроінтеграції : матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції. Одеса : ОНЕУ, 2024. 228 с.
5. Бондар М.І. Звітність підприємства: навч. посіб. Київ: Наука, 2015. 570 с.
6. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік. Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит». 7-ме вид., доп. і перероб. Житомир: ПП «Рута». 2016. С. 832
7. Гевчук А.В. Щодо методології виправлення помилок розрахунків у бухгалтерському обліку і звітності. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки*. № 3. 2019. С. 52-58
8. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку : монографія. К. : Центр учбової літератури, 2007. 522 с.
9. Голов С.Ф. Креативний облік: творчість чи шахрайство. *Економічні науки*. 2010. №7(25). С. 360-367. URL: https://mrkt.mim.kyiv.ua/ftp/t_articles/G_EcN_7_2010.pdf
10. Грицишен Д. О., Прокопенко Ж. В., Кочин Т. М. Процедури отримання аудиторських доказів як засіб виявлення викривлень у фінансовій звітності та

зниження її якості. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. № 1. 2019. С. 166-178

11. Гуріна Н. В., Гудим І. А. Економічна сутність креативного обліку та його застосування підприємствами України. *Modern Economics*. 2019. № 15. С. 84-88.

12. Дубініна М.В., Норова І.С. Особливості виявлення та попередження помилок у фінансовій звітності. *Ефективна економіка*. № 12. 2015. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4619>

13. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>

14. Каменська Т. Основні напрями діяльності внутрішнього аудиту в системі управління. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2010. № 7. С. 40-43.

15. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

16. Кудирко О.М. Внутрішній аудит в Україні: сутність проблеми розвитку та шляхи їх усунення. *Міжнародна науково-практична Internet-конференція*. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_5_1/186-189.pdf

17. Лега О.В., Яловега Л.В., Прийдак Т.Б. Помилки в бухгалтерському обліку: сутність, класифікаційні ознаки, виявлення та виправлення. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Випуск 49. С. 187-195.

18. Легенчук С.Ф. Креативний облік в національній системі бухгалтерського обліку. *Теорія та методологія бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2009. Випуск 2 (14). С. 88-101.

19. Маренич Т. До питання класифікації бухгалтерських помилок. URL: <http://journals.urau.ua/index.php/wissn021/article/view/129980/125567>

Марушко, Н. С. Внутрішній контроль підприємств у системі протидії шахрайства: формування концептуальної моделі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія економічна)*, № 2, 2023. С. 36–44. URL: <http://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/economy/article/view/761>

20. Міжнародний стандарт аудиту 315 «Ідентифікація та оцінювання ризику суттєвого викривлення через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища». URL: https://www.apu.net.ua/attachments/article/1151/2017_часть1.pdf

21. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/mu17031>

22. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2018 року, частина I URL: <https://mof.gov.ua/uk/mizhnarodni-standarti-audit>

23. Назарбаєва І. Різні помилки – різні способи виправлення: класифікація бухгалтерських помилок. *Все про бухгалтерський облік*. № 45. С. 4-7

24. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах». Наказ затв. МФУ від 28.05.1999 р. № 137. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Reg3685?an=2>

25. Панченко І.А. Креативний облік як засіб маніпулювання величиною фінансових результатів. *Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси*. 2012. Вип. № 9 (3). с. 20-26

26. Про затвердження положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку. Наказ Мінфіну від 24.05.1995 № 88

27. Пушкар М.С. Креативний облік (створення інформації для менеджерів) : монографія / М.С. Пушкар. Тернопіль : Карт-бланш, 2006. 334 с.

28. Скрипник Н.В., Скрипник М.Є., Рилєєв С.В. Класифікація викривлень фінансової інформації у звітності та їх передумови. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 43. С. 455-460

29. Стецюк, О., Чубай, В. Шахрайство на підприємствах: види, критерії ідентифікації та причини виникнення. *Економіка та суспільство*, № 47. 2023. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2259/2182>

30. Чайка, Т.Ю., Підгорна, В.В. Розрахунок компонентів моделі Беніша і проблема моніторингу можливих маніпуляцій з фінансовою звітністю (на прикладі індустрії гостинності). Результати наукових 87 конференцій Навчально-наукового інституту економіки, менеджменту та міжнародного бізнесу НТУ «ХПІ» за 2020 рік в 2 т. Харків : НТУ «ХПІ», 2020. Т. 1 : Труды XVI-ої Міжнародної науково-практичної конференції «Дослідження та оптимізація економічних процесів «Оптимум-2020» 2-4 грудня 2020 р. 2020. С. 81–87

31. Чалий І.Г. Бухоблік для дорослих. МСФЗ-трансформація. Управління прибутком. Податки. Х. : Фактор, 2011. 400 с.

32. Шевченко Л.Я., Лядська В.В. Сутність креативного обліку. *Економіка. Фінанси. Право*. 2022. №6. С. 24-26

ДОДАТКИ